

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİ ÜÇÜN
MİLLİ TƏDRİS PLANI

2009 – 2010 DƏRS İLİ

2009 il

Milli Tədris Planının qarşıdakı və əvvəlki nəşrləri üzərində işləmişlər

Nika Qvaramia	Şorena Sadzaqlışvili	Vili Qriqoryan	Tea Burulava
Qiorqi Nodia	Mzia Tsereteli	Tinatin Boçorişvili	Tamuna Kopaleişvili
Aleksandre Lomaia	Qiorqi Qaxeladze	Nodar Ladaria	Natia Çxenkeli
Bela Tsipuria	Manana Ratiani	Nino Beselia	Tornike Eristavi
Qiqi Tevzadze	Qulnara Çxikvadze	Nana İaşvili	Eka Tapladze
Simon Canaşa	Marika Sixarulidze	Levan Ramişvili	Malxaz Maxaşvili
Dodo Salaxaia	Ana Mxeidze	İvane Bokeria	İrine Calağania
Tamar Caxeli	Mariam Berdzenişvili	Gülnaz Ağayeva	Maia İnasaridze
Tatia Paçqoria	İrina Samsonia	Qia Maçabeli	Davit Qoqelidze
Zakro Qiunaşvili	Nino Mitsişvili	Nino Qoquadze	Qia Nozadze
Laşa Kokilaşvili	Vaxtanq Pataridze	Avtandil Qaqnidze	Maia Kiknadze
Eka Kordzadze	Maia Bitsadze	Avtandil Arabuli	Qiorqi Berdzenişvili
Qiorqi Zedqinidze	Qeqi Vasadze	Tamar Lomidze	Vasil Qabunia
Nana Dalakişvili	Jana Koiava	Mariam Metreveli	Maia Qedevanişvili
Ani Kitiaşvili	İamze Amiridze	Tamar Meipariani	Qvantsa Çxenkeli
Nino Doborçqinidze	Nika Malazonia	Nino Beselia	Lana Salaxaia
Buba Oçiuri	Davit Lortkipanidze	Amiran Svimonişvili	Nestan Tsitsişvili
Rusudan Taxaişvili	Naira Bepievi	Vasil Kaçarava	Rusudan Xipiani
Eka Slovinski	Aleksandr Milnikov	Teo Calağania	Kaxa Qabunia
Natia Sağınadze	Rostom Xomeriki	Qiorqi Tsaqareişvili	Levan Axvlediani
Marika Kapanadze	Zurab Kiknadze	Natia Datuaşvili	
Tea Berdzenişvili	Mama Zaza Tevzadze	İvane Mindadze	

Elə buradaca Gürcüstanın bütün müəllimlərinə, nəşriyyata və təhsil sahəsinə cəlb olunan bütün insanlara təşəkkürümüzü bildiririk, hansılar ki, ötən redaksiyanın müzakirəsində iştirak edib və öz fikirlərini bildirmişlər!

Gürcüstan müəllimləri və məktəbin müdiriyyət üzvlərinə,

Hörmətli həmkarlar,

Sizə Milli Tədris Planının dördüncü nəşrini təqdim edirik, hansı ki, düzgün, şagirdlərin təhsil və sosial ehtiyaclarını nəzərə alaraq 2009-2010-cu dərslər ilini planlaşdırmaqda sizə yardım edəcəkdir. Artıq dörd ildir ki, Gürcüstanın bütün məktəblərində milli tədris planı tətbiq edilir. Qeyd olunması haldır ki, bu dörd il ərzində sizinlə əməkdaşlıq əsasında o, əhəmiyyətli şəkildə tamamlanıb və təkmilləşdirilibdir.

Cari ilin Milli Tədris Planı bir neçə əhəmiyyətli dəyişiklikləri əhatə edir.

Xüsusilə də, şagird üçün attestatların və medalların verilmə qaydası təkmilləşdirilmiş; dərslər buraxma ilə əlaqədar təlimatlar hazırlanmış, təbiət və ictimai elmlər üzrə fənlərin tədris strukturu, təbiət elmlərində trimestr tədrisi ləğv olunmuşdur. 7-ci və 8-ci siniflərdə ictimai elmlər inteqral şəkildə tədris olunmur. Eləcə də, dərslərin seçimi və istifadə istiqamətində də tələblər təkmilləşdirilmişdir. Yeni qaydaya əsasən seçilən dərslərin istifadə müddəti 5 il müəyyən edilmişdir.

Fənn proqramlarının təkmilləşdirilməsi və inkişafı hələ də davam etdirilir. Bu nəşrdə siz xarici dillərin tədris proqramının yenidən işlənmiş variantı ilə tanış olacaqsınız, hansı ki, dillərin səriştə inkişafı üzrə Avropada tanınmış sxemə əsaslanmışdır. 2009-2010 dərslər illərində ilk dəfə tətbiq olunan 4-cü siniflərin fənn standartları da yenilikdir.

Onu da anlamaq lazımdır ki, Milli Tədris Planı müəllimlə birlikdə təkmilləşir. Məhz müəllimin fikri və müəllimin milli tədris planının tətbiq edilməsi üçün hazır olmağı yeniliklərin effektiv şəkildə tətbiq edilməsində həlledici rol oynayır.

Xahiş edirəm ki, Milli Tədris Planı ilə xırdalıqlarına qədər tanış olasınız, onun müzakirəsinə qatılasınız, öz düşüncələrinizi, qeydlərinizi və təkmilləşdirilmə yollarını bizə yazasınız.

Sizə uğurlar diləyirik!

Hörmətlə,

Nika Qvaramia
təhsil və elm naziri

17 iyun 2009-cu il.

Mündəricat

Giriş.....	Gir. 5
I fəsil. Təhsil və tədrisin əsas prinsipləri.....	Gir. 6
Təhsil prosesinin təşkili.....	Gir. 10
Məktəbin tədris planı.....	Gir. 11
Qiymətləndirmə prinsipləri.....	Gir. 13
Metodikanın əsas istiqamətləri.....	Gir. 19
İcbari və seçim fənlər	Gir. 23
Pillələrə əsasən icbari fənlərin tədrisi.....	Gir. 23
Fənnin saat bölgüsünün əsas prinsipləri.....	Gir. 29
II fəsil. 2009 – 2010 dərs ilində fəaliyyətdə olan saat toru	Gir. 31
III fəsil. Fənn proqramları	
 Gürcü dili, ikinci dil kimi	
 İctimai elmlər	
 Təsviri və tətbiqi incəsənət, əmək təlimi	
 Musiqi	
 Fiziki təlim	
 Riyaziyyat	
 Təbiət elmləri	
 İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları	
 Xarici dillər	
Xarici dillər proqramının məzmunu	
 Fransız dili	
 Alman dili	
 İngilis dili	
 Rus dili	

GİRİŞ

Qarşıdakı nəşr 2009-2010 ili üçün təsdiq edilmiş Milli Tədris Planını təqdim edir. Müəllim, məktəbin müdiriyyəti və ya digər maraqlı şəxslər üçün təsdiq olunmuş bu hissəyə şərhlər və problemlərin mümkün həlli yolları əlavə edilir.

Milli Tədris Planı 2004-cü ilin ümumi təhsilinin milli məqsədləri sənədlərinin əsasında tərtib edilmişdir. Gürcüstanda onun tətbiq edilməsi 2006-2007-ci dərslər ilindən etibarən başlanılmışdır. Həmin il bütün gürcüdümlü məktəblərinin birinci, yeddinci və onuncu siniflərində tədris planı tətbiq edilmişdir. 2007-08 dərslər ilindən isə, Gürcüstanın bütün məktəbləri yeni tədris planı ilə tədrisi davam etdirməyə başlamışlar. Tətbiq olunmadan əvvəl, tədris planı 100 gürcüdümlü və 30 qeyri-gürcüdümlü məktəbdə əsaslı sınaq və imtahandan keçmişdir. Qarşıdakı nəşr üçün, artıq məktəb proqramlarının 5/6-i yeni Milli Tədris Planına əsaslanır.

Eyni zamanda dərsləklərin hazırlanma prosesi hələ də davam etdirilir. Qarşıdakı nəşr üçün dərsləklərin yeniləşdirilməsinin ikinci mərhələsi başlanmışdır, hansında Yeni Tədris Planına əsasən tərtib edilmiş, artıq bir dəfə qrif əldə etmiş dərsləklər təkmilləşməyə başlayıblar. Əhəmiyyətli bir resurs olaraq, bu dərsləklər müəllimə yeni tədris planı ilə tədris etməkdə kömək edəcəklər.

Yeni Tədris Planının istifadə arealı genişlənilir. Müəllimin peşəkar standartları, uyğun sertifikatlaşdırma tələbləri və abituriyentlər üçün ali məktəb imtahanlarının proqramları Milli Tədris Planına əsaslanırlar.

Məktəblərin akreditasiyasının əsas meyarı da məhz Milli Tədris Planının tələblərinin keyfiyyətlə yerinə yetirilməsidir. Eləcə də, müəllimlərin hazırlıq və ixtisaslaşdırılmalarının artırılma proqramları Milli Tədris Planının əsasında hazırlanır.

Əvvəlki redaksiyalarla müqayisədə diqqətəlayiq əlavələr:

4-cü sinifdə yeni tədris proqramları artırılıb

4-cü siniflər üçün fənn proqramları əlavə edilib. Bu proqramlar əvvəlki siniflərin dərc olunmuş proqramlarının məntiqi davamıdır.

10-cu sinifdə yeniləşdirilmiş dərslər proqramları əlavə edilib

10-cu sinfin tədris planında təbiətşünaslıq, musiqi, təsviri və tətbiqi incəsənət/əmək təliminin tədrisi yeniləşdirilib.

Xarici dillər üzrə yeni tədris proqramı hazırlanıb

Xarici dil üzrə yeni tədris proqramı Avropa Şurası tərəfindən təyin edilən səviyyələrə uyğunlaşdırılıb və burada tədrisin hansı pilləsinin Avropa standartının bu və ya digər səviyyəsi ilə müvafiq olması göstərilibdir.

Riyaziyyat üzrə kumulyativ nəticələr işlənilib

Riyaziyyat üzrə fənn proqramına baza və orta pillə üçün kumulyativ nəticələr əlavə edilib.

Təbiət və ictimai elmlərin tədris sxemi dəyişdirilib

Təbiət elmləri və eləcə də tarix və coğrafiya trimestr şəklində tədris olunmur. İctimai elmlərin 7-ci, 8-ci siniflərdə inteqrallaşdırılmış tədris vacib deyil.

Dərslər buraxma və sinif rəhbərinin vəzifələri istiqamətində yeni qaydalar təsis edilibdir

Sinif rəhbəri şagirdlərin dərslərdə iştirak etmələrinə və davamiyyətlərinə nəzarət edir. Şagirdin əldə etdiyi təhsili təsdiq etmək üçün eksternat forması ilə imtahan vermək məcburiyyətində olması onun dərslərdə iştirakından asılı olacaqdır.

Dərslər seçiminin şərtləri dəyişdirildi

Dərslərin məktəbdə fəaliyyət müddəti 5 il olur. Dərsləklərin seçim proseduru təkmilləşdirilib.

Attestat və medalların verilmə qaydası təkmilləşdirilib

Pillə qiymətlərinin hesablaşdırma proseduru dəyişdirilib, attestatlar və medallar bundan asılıdır.

Qarşıdakı vəsait baynəder üçün nəzərdə tutulub. Hər bir məktəbin imkanı olacaq ki, yeni tədris proqramlarını kafedralara əsasən hissələrə ayırsın və baynəderlərdə tikişsin.

I fəsil. Təhsil və tədrisin əsas prinsipləri

Təhsil prosesinin təşkili

Ümumtəhsil məktəbinin pillələri

Məktəblərdə təhsil üç pilləyə bölünür: ibtidai, baza və orta pillə. İbtidai pillə I-VI sinifləri, baza – VII-IX, orta X-XII sinifləri nəzərdə tutur. Gürcüstanda icbari təhsil I-IX sinifləri əhatə edir.

İbtidai pillənin əsas məsələləridir:

- şagirdə növbəti baza pilləsində effektiv təhsil üçün əsasları formalaşdırmaq;
- şagirdə intellektual, fiziki və ya daxili xüsusiyyətləri və irsiyyətləri üzə çıxarmaq və inkişaf etdirmək üçün şərait yaratmaq;
- şagirdə informasiyanı əldə etmək və bütün həyat boyu lazım olan vərdiş-bacarıqları və yanaşmaları inkişaf etdirmək üçün şərait yaratmaq.

Baza pilləsinin əsas məsələləridir:

- ümumi təhsilin milli maraqlarının sənədində təsvir edilən təhsil ideallarını şagirdlərə çatdırmaq;
- gələcəkdə təhsillərini davam etdirmək və necə davam etdirməkdə şagirdlərin gələcək seçimi üçün ilkin şərtləri formalaşdırmaq;
- şagirdə həyatı boyunca informasiya, vərdiş-bacarıqları və yanaşmalarını inkişaf etdirmək üçün şərait yaratmaq;

Orta pillənin əsas məsələləridir:

- ümumi təhsilin milli maraqlarının sənədində təsvir edilən təhsil ideallarının təkmilləşdirilmiş şərtlərini şagirdlərə çatdırmaq;
- şagirdlərə beynəlxalq standartı olan təhsilə çatmaq üçün şərtlər yaratmaq;
- şagirdlər üçün şərait yaratmaq ki, öz gələcək inkişaf yollarını (ali təhsil müəssisəsində davam etdirmək və ya əmək fəaliyyətinə cəlb olunsunlar) düzgün seçə bilsinlər.

Milli Tədris Planında beş əsas yenilik:

- təhsil - prosesinin mərkəzində hər bir şagird və əldə edilən nəticələr durur.
- şagirdin fiziki, psixoloji imkanları və yaş uyğunluğu maraqları nəzərdə tutulur;
- təhsil informasiyanın toplanılması, vərdiş-bacarıqların və yanaşmaların inkişafını bildirir;
- təhsildə bir konkret yolun keçilməsi deyil, eləcə də müəllim və şagird tərəfindən birligə seçilən optimal variantın axtarışı nəzərdə tutulur.
- əsas tərəf göstərən biliyin miqdarı yox, onun keyfiyyətinin miqdarıdır.

Milli Tədris Planının tətbiqedilməsi

Milli Tədris Planının sınaq və tətbiqetmə cədvəli:

Dərs ili	İbtidai						Baza			Orta		
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2005-2006	A1/X	X	X	X	X	X	B1/X	X	X	C1/X	X	
2006-2007	A/Y1	A1/X	X	X	X	X	B/Y1	B1/X	X	C/Y1	C1/X	
2007-2008	Y	A/Y1	A1/X	X	X	X	Y	B/Y1	B1	Y	C/Y1	
2008-2009		Y	A/Y1	A1/X	X	X		Y	B/Y1	B1/C	Y	C/Y1
2009-2010			Y	A/Y1	A1/X	X			Y	B/Y1	B1/C	Y
2010-2011	A			Y	A/Y1	A1/X				Y	B/Y1	B1/C
2011-2012		A			Y	A/Y1	A1/B				Y	B/Y1
2012-2013			A			Y	A/Y1	A1/B				Y
2013-2014				A			Y	A/Y1	A1/B			
2014-2015					A			Y	A/Y1	A1/B		
2015-2016						A			Y	A/Y1	A1/B	
2016-2017							A			Y	A/Y1	A1/B
2017-2018								A			Y	Y1
2018-2019									A			Y

* Milli Tədris Planının sınaq və tətbiqetmə cədvəlində göstərilən qrafada/sütunda verilən dərs illərinin sona çatmasına qədər Milli Tədris Planı sınaqdan keçib və tətbiq edilməlidir.

X – köhnə tədris planı.

A1, B1, C1 – gürcüdülli məktəblərdə Milli Tədris Planının sınaqdan keçirilməsi.

Y1 – qeyri-gürcüdülli məktəblərdə (məktəb və şöələrdə) Milli Tədris Planının sınaqdan keçirilməsi.

A, B, C – gürcüdülli məktəblərdə (məktəb və şöələr) yeni Milli Tədris Planının tətbiq edilməsi.

Y – qeyri-gürcüdülli məktəblərdə (məktəb və şöələr) yeni Milli Tədris Planının tətbiq edilməsi.

A – modifikasiyalı variant.

Qeyri-gürcüdülli ümumtəhsil müəssisələri (ümumtəhsil müəssisələri və şöələr) Milli Tədris Planına əsasən, ən gec, 2009-2010-cu tədris ilinin bitməsi ilə bütövlükdə 12-illik ümumtəhsil tədrisinə keçirlər. Bu müəssisələr tərəfindən tam ümumi təhsil attestatı şagirdin 11-ci sinfin tədris proqramını mənimsəməsi əsasında yalnız 2007-2008-ci dərs ilinin sonunda veriləcək.

Təqvim

Dərs ili üç üçdə biri, yəni trimestri nəzərdə tutur. Bu, aralıq qiymətləndirmələri üçün daha çox imkanlar verir ki, təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə şərait yaratsın. Dərs ili minimal olaraq 180 dərs günü (təxminən 36 həftə) davam edir.

Trimestr 12 həftə davam edir. Ehtiyac olduğu halda, həftədə 6 dərs gününə icazə verilir, lakin ümumiyyətlə, beşgünlük dərs həftəsi nəzərdə tutulur.

Şagirdlərin sayı

Təvsiyyə olunur ki, şagirdlərin dərslə sayı 25-i keçməsin, müəllimin isə ümumi hesabda 125-dən çox şagirdi olmamalıdır. Sınıfdə maksimal şəkildə şagirdlərin sayı 30 olmalıdır. Bu, həm şagirdi, həm də müəllimi ikitərəfli mühafizə edir. Şagirdlərə imkan verilir ki, məhdudölçülü siniflərdə daha yaxşı oxusunlar. Müəllimin isə bu sistem əsasında şagirdlərinin elə bir maksimal sayı olsun ki, dərs prosesini tam planlaşdırmaq və həyata keçirmək imkanına malik olsun.

Şagirdlərin maksimal sayını müəyyən edən qayda yalnız 2005-2006-cı dərs ilində məktəbə daxil olan birinci sinif şagirdlərinin təşkilinə və növbəti nəsələ aid edilir (yəni 2007-08-ci tədris ilində birinci, ikinci və üçüncü sinif və s.). Daha yuxarı siniflərdə məktəblər bu qaydanı yalnız o halda qəbul edə bilərlər, əgər ki, bu hərəkətlər şagirdlər və ya müəllimlərin məktəbdən getməsinə səbəb olmazsa.

Azkontingentli məktəblərdə bir çox hallarda sinif komplektləşdirilir. Bizdə olan təhsil ənənəsinə uyğun olaraq sinif komplektlərinin yaradılması yalnız iki yaş qruplarının birləşməsi ilə məqsədəuyğundur o halda ki, əgər bir yerdə şagirdlərin sayı 20-ni keçmirsə. Sinif komplektləri əsasən I – III, II – IV siniflərinin birləşməsi ilə mümkündür. İkidən artıq sinfin sinif komplektində birləşməsi dərs prosesinə mühüm zərər verə bilər və Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulan nəticələri əlçatmaz edə bilər.

Şagirdləri güclülyünə əsasən bölmək

Güclülyünə əsasən şagirdlərin bölgüsünü siniflərə ayırmaq olmaz ki, açıq məktəb bacarığı və biliyi olan istənilən hər hansı bir şagirdi götürsün və digərlərinə təhsil verməkdən imtina etsin. Başqa-başqa bacarıq və biliyi olan şagirdlər dərs zamanı bir-birlərini tamamlayır, yeni təcrübələri əldə etməkdə bir-birlərinə kömək edir və buna uyğun olaraq daha bilikli olmaqla yanaşı, daha yaxşı vətəndaş kimi formalaşırlar.

Ümumi mədəniyyətin formalaşmasına dəstək göstərmək

Hər bir şagirdin, bütün həmyaşıdlarını daha yaxşı tanıması üçün şansı olsun deyə, ilin sonunda paralel siniflərin şagirdlərini qatışdırmaq yaxşı olardı. Bu, şagirdlərin kiçik qruplarda formalaşmamağına imkan verəcək, hansılar ki, birlikdə olan zaman dərs prosesinin gedişatına mane olurlar. O da əhəmiyyətlidir ki, bu sistemdə şagird müəllimini dəyişir. Bu isə, onu müxtəlif üslublu tədrislə bölüşməsinə imkan verir. Bu qayda məcburi deyil, lakin təvsiyyə olunur, xüsusilə də, baza və orta pillələrdə. Şagirdlərin başqa qruplarda oxuyan öz həmyaşıdlarını daha yaxşı tanımaq imkanları olsun deyə, yaxşı olardı ki, məktəb müxtəlif bölmələrin şagirdlərini birləşdirən idman, incəsənət və klub fəallıqlarının həyata keçirilməsinə imkan yaratsın.

Sinif rəhbərinin proqramı

Hər bir sinfin öz rəhbəri var. Yaxşı olardı ki, sinif rəhbəri öz sinfinə dərs versin.

Sinif rəhbərinə həvalə edilir:

- akademik və digər problemlərin həllində şagirdə yardım etmək;
- şagird, valideyn və müəllim arasında problemlərin yarandığı halda vasitəçilik etmək;
- valideyni minimal şəkildə ayda bir dəfə övladının əxlaq və dərslə davamiyyəti ilə tanış etmək;
- rəhbərlik etdiyi sinfin şagirdlərinin dərslə iştirakının qeydiyyatını hər gün yoxlamaq və şagirdlərin davamiyyəti haqqında informasiyanı məktəbin rəsmi sənədlərində həftəlik təsvir etmək;
- şagird tərəfindən üzrlü səbəbdən dərslə buraxılması haqqında əldə etdiyi bildirişləri məktəbin rəsmi sənədlərində təsvir etmək;
- dərslə ilinin başlanğıcında şagirdi və onun valideynini dərslərin buraxılması nəticəsində gözlənilən ehtimal nəticələri barədə tanış etmək;
- rəhbərlik etdiyi sinfin şagirdinin başqa məktəbə keçdiyi halda həmin şagirdin akademik davamiyyəti və dərslərdə iştirakı haqqında şagirdi qəbul edən məktəbə informasiyanın verilməsini təmin etmək;
- bu planla nəzərdə tutulan digər öhdəlikləri yerinə yetirmək.

Sinif rəhbəri fərdi görüşlər zamanı valideynləri övladının davamiyyət məsələsi ilə tanış etməlidir. Bir şagirdin əxlaq və dərslə davamiyyəti haqqında başqa bir valideynin yanında söhbət aparmaq olmaz. Əgər şagird dərslə buraxırsa, sinif rəhbəri məcburdur ki, hər bir belə halın səbəbini bilsin. Bütün bunlara nail olmaq üçün lazımdır ki, sinif rəhbəri ara-sıra fənn müəllimləri öz sinfinin şagirdlərinin dərslə davamiyyətini, şəxsi problemləri və ya ümumi nailiyyətləri haqqında maraqlansın. Sinif rəhbəri eləcə də hər trimestrin və ilin sonunda öz sinfinin şagirdlərinin qiymətlərini vaxtında və dəqiq məktəbin qiymət vərəqlərinə daxil etmək məsuliyyətini daşıyır, həmin vərəqlərdə bu qiymətlər hesabata alınır.

Dərslə ilinin sona çatdırılması zamanı sinif rəhbəri sinfin hər bir şagirdinin qiymətləri, iştirakı və əxlaqını fərdi olaraq təhlil etməlidir. Məktəb tərtib edilən təhlilin məxfiliyini mühafizə etməyə məcburidir. Əgər şagirdin illik qiyməti 5.5-dən aşağıdırsa, sinif rəhbəri məcburdur valideyni və şagirdi xəbərdar etsin ki, növbəti dərslə illərində (əgər hər hansı bir pillənin son sinfi deyilsə) şagird mühüm irəliləyişin vacibliyini dərk etsin ki, pillənin uğurla sona vursun. Yaxşı olardı ki, sinif rəhbəri dərslə ilinin sonunda hər şagirdə kiçik xasiyyətnamə yazsın, hansında təsvir etməlidir:

a) dərslə və sosial baxımdan şagirdin güclü tərəfləri, şagirdin nailiyyətləri məşğələlərdə, idman yarışmaları və digər tədbirlərdə iştirak etmək imkanları.

b) şagird üçün faydalı ola biləcək akademik, fiziki, emosional və sosial inkişaf üçün əhəmiyyətli məsələləri.

Sinif rəhbəri şagirdin məsləhətçisi hesab olunur. O, şagirdə dərslə nailiyyətlərini daha da yaxşılaşdırmaqda, onun həvəslərini klub və ya məşğələlərdə təkmilləşdirilməyinə imkan yaradır. Gələcəkdə peşə seçimində, münaqişələri sülh yolu ilə həll etməkdə və s. ona köməklik edir. Əsasən, sinif rəhbəri rəhbər olduğu sinfin şagirdlərinin sənədlərini qaydaya salır. Kiçik məktəblərdə bu funksiyaları eyni zamanda direktorun müavini də (dərslə hissə müdiri) yerinə yetirə bilər.

Bu plan ilə təyin edilən tələblərə əsasən sinif rəhbəri hər gün rəhbərlik etdiyi sinfin şagirdlərinin dərslə iştirak etmələrini qeyd etmək və yoxlamaq məsuliyyətini daşıyır.

Müəllim tərəfindən dərş prosesinin planlaşdırılması

Yaxşı olardı ki, hər bir məktəbdə (harada ki, fənn üzrə birdən çox müəllim varsa) fənn qrupları müəllimlərinin kafedraları fəaliyyət göstərsin, həmin kafedra fənn qrupunun bütün müəllimlərini özündə birləşdirir. Kafedra fənn qrupunun bütün müəllimlərinin birliyinin şərti adıdır. Kafedraların iş funksiyaları belə ola bilər:

- fənn qrupunun fənninin/fənlərinin tədrisinin koordinasiyası;
- təcrübənin öz aralarında bölüşdürülməsi, nailiyyətlərin ön şərtlərinin müəyyən edilməsi və problemlərin həlli yollarının axtarışı;
- dərşliklərin seçilməsi;
- qiymətləndirmə komponentlərinin işlənilib hazırlanması və təsviri;
- digər fənn qruplarının müəllimləri ilə istiqamətli işlərin aparılması (məsələn, tarix və gürcü dilində ümumi mövzu üzrə razılaşma, ekskursiya zamanı ümumi tapşırıqların düşünülb tapılması və s.);
- peşəkar inkişaf yollarını təsvir etmək;
- köməkçi dərş vasitələri və kitabxana üçün lazım olan kitablar haqqında tövsiyələr işləyib hazırlamaq;
- yeni metodologiya və yanaşmalar barədə tövsiyələr işləyib hazırlamaq.

Bəzi məktəblərdə ibtidai pillənin müəllimləri başqa-başqa kafedralar ətrafında birləşirlər. Bu onlara ibtidai siniflərdə mövcud olan problemləri birgə və fənlərarası razılıq əsasında razılaşdırmaqda köməklik edir.

Kafedranın effektiv işi üçün sədri bir il müddətinə seçmək yaxşı olardı. Yaxşı olardı ki, sədr vəzifəsinə həmin müəllim fənn qrupunun bütün müəllimlərinin hamısının bir dəfə sədr olduğundan sonra seçilsin.

Sədrin funksiyalarıdır:

- müntəzəm şəkildə görüşlər təşkil etmək (gündəliyin hazırlanması, tələbat olduğu halda protokol və sənəd işlərinin aparılması);
- fənn qrupu şuralarının qərarlarını məktəbin idarəçi orqanlarına çatdırmaq (məs., kitab seçimi barədə);
- peşəkar inkişaf üçün faydalı olan tədbirləri təşkil etmək (treninqləri, konfransları və s. təşkil etmək).

Kafedra rəhbərliyi məktəbin qayğısına daha çox qalan və öz imkanlarının inkişafı üzərində daha çox işləyən müəllimlər üçün birdəfəlik həvəsləndirmə elementini də daxil edə bilər.

Ola bilsin ki, kafedralar hər fənn qrupundan ən yaxşı şagirdi (pillə və ya sinfə əsasən) seçsin, hansına ki, məktəbi bitirənə qədər ümumi toplantıda mükafat veriləcəkdir.

Kafedranın işinin effektiv olması üçün onun üzvləri müntəzəm şəkildə toplaşmalıdırlar (heç olmasa trimestrdə bir dəfə). Yaxşı olardı ki, kafedranın toplantısı ilin başlanğıcında keçirilsin. Bu toplantılarda Milli Tədris Planının fənn proqramları və buna uyğun olaraq seçilən dərşlikləri müzakirə etmək yaxşı olardı. Əvvəlcədən onu müzakirə etmək lazımdır ki, il ərzində müəllimə nə lazım olacaqdır; hansı problemləri mütləq həll etmək lazımdır; effektiv tədris üçün hansı resurslardan və s. istifadə etmək lazım olacaqdır və s. Trimestrlərin sonunda kafedra görüşü zamanı təhsil standartının

yerinə yetirilməsinin davamlılığına də nəzər salınmalıdır. Həmin zaman problemlər üzə çıxarılmalı və qiymətləndirilməlidir ki, bütün şagirdlər tərəfindən fənn proqramında təsvir edilən nəticələrə çatmaq hansı keyfiyyətlə mümkün ola bilər.

Məktəbin tədris planı

“Ümumi təhsil haqqında” Gürcüstan qanunu izah edir ki, məktəbin tədris planı – “konkret ümumtəhsil müəssisələri üçün vacib və maksimal yüklənmə həddlərində Milli Tədris Planında verilən yüklənməni təsdiq edir; Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulan əlavə təhsil xidmətini və nəzərdə tutulmayan təhsil və tərbiyəvi xidmətləri, eləcə də məktəbdə davam edən tədris tədbirlərini müəyyən edir; həmin qanuna əsasən, hər məktəb Milli Tədris Planının nəzərdə tutduğu məktəbin öz tədris planını işləyib hazırlamaq məcburiyyətindədir. Pedaqoji şura direktorun iştirakı ilə məktəbin tədris planını hazırlayır (kafedraların işinin əsasında da ola bilər). Pedaqoji şura məktəbin tədris planını qəyyumlar şurasının razılığı ilə təsdiq edir. Məktəbin tədris planı hər il yeniləşməlidir.

Məktəbin tədris planının vacib hissələrini təşkil edir:

- məktəbin saat bölgüsü;
- Milli Təhsil Planı ilə nəzərdə tutulmayan təhsil və tərbiyəvi xidmət;
- dərslərin siyahısı;
- inklüziv təhsil;
- qiymətləndirmə prinsipləri (fənn və siniflərə əsasən qiymətləndirmə komponentləri, lazımı minimum, məktəbdaxili testlər və s., hansılara şagird sinifdən -sinfə keçmək üçün cavab verməlidir);
- sinif rəhbərinin proqramı.

Məktəbin saat bölgüsü

Məktəbin saat bölgüsü hər sinifə əsasən dəqiqləşdirilmiş həftənin hansı günü və saatında hansı fənnin tədris edilməsinin dərəcəvəlini nəzərdə tutur. Buradaca qeyd edilməlidir ki, həmin fənləri kimin tədris etdiyi göstərsin. Həmin bölgüdə bütün əlavə tədris və tərbiyəvi xidmətlər qeyd edilməlidir, eləcə də vaxtı və müəllimi/dərnəyin rəhbərini və s. göstərməlidir.

Hər bir məktəb öz arzu və imkanları həddlərində əlavə tədris və tərbiyəvi xidmətini təklif edə bilər. Bu, əlavə fənn və ya məşğələlər ola bilərlər. Əlavə fənn fakültativ və ya məcburi şəkildə tədris edilə bilər.

Fakültativ fəndə iştirak etmək şagirdlərin arzularına əsasən olur. İcbari əlavə fəndə iştirak etmək bütün şagirdlər üçün vacibdir. (məsələn, iqtisadiyyat yeddinci sinifdə fakültativ fənn kimi keçilə bilər. Bu halda həmin fəndə yalnız o şagirdlər iştirak edirlər, hansılar ki, istəklərini bildirirlər. Məktəb həmin fənni icbari fənn də edə bilər. Bu halda, bütün yeddinci sinif şagirdləri həmin fəndə iştirak etmək məcburiyyətindədirlər). Məktəb Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulmayan və ya nəzərdə tutulan əlavə təhsil və tərbiyəvi xidmətləri öz şagirdlərinə təklif edə bilər. Vacibdir ki, məktəb dərslərinin başlanmasına qədər izah etsin:

- a) bu növ xidmətin siyahısını;
- b) bu fənlərin necə tədris olunması dəqiqləşdirilməlidir. Bu fənnin şagirdlər üçün icbari və ya fakültativ olaraq tədris olunması izah edilməlidir;
- c) əlavə fənlər üçün məktəb hər fənnin tədris proqramını hazırlamalıdır (əgər bu cür plan daha Milli Tədris Planının fənn proqramlarında yoxdursa), hansı ki, hər fənnin tədris məqsədlərini

əhatə etməlidir (bu kurs hər hansı bir informasiya, vərdiş və yanaşmalarının inkişafını və tədrisini formalaşdıracaq), qiymətləndirmə prinsiplərini (bu fəndə tədris adı qiymətlərlə qiymətləndiriləcək və ya məqbul sistemi ilə) və lazımi tədris materialının siyahısını (dərsləklər, digər və ya hər bir kitablar və ya dəftərlər) əhatə etməlidir.

Tədris materialı

Vacibdir ki, hər bir açıq məktəbin pedaqoji şurası Milli Tədris Planları və Qiymətləndirmə Mərkəzi tərəfindən qrif verilmiş və kafedralar tərəfindən seçilmiş dərsləklərin siyahısını təsdiq etsin, hansını ki, məktəb dərş prosesində istifadə edəcəkdir.

Dərsləklərin fənn kafedralarının görüşündə seçilməsi yaxşı olardı. Hər sinifdə minimal olaraq beş il müddətinə maksimal şəkildə bir dərslək seçilməlidir (bölmələri daxil etməklə, yəni məsələn, üçüncü sinfin riyaziyyat dərşliyi bütün siniflər üçün birdir). Beş illik müddətlə əlaqədar istisna hallara yalnız o zaman icazə verilir, əgər ki, yeni tədris planının tətbiqi ilə yanaşı dərsləklər dəyişir və ya Gürcüstan qanunvericiliyi ilə təyin edilən qaydaya əsasən dərşliyin qrifi əlindən alınır. Bu halda, məktəb özü təyin edilən qaydaya əsasən uyğun sinfin dərşliyini seçmək məcburiyyətindədir.

Hər fənn üçün dərsləkləri seçmək və istifadə etmək ciddi düşüncə və növbəti qaydalara tam riayət etməni tələb edir:

- bütün bölmələrin hər bir sinfi eyni dərslək əsasında təhsil almalıdır;
- yalnız bu plan ilə təyin edilən istisna hallardan başqa, hər bir dərslək minimal şəkildə 5 il ərzində istifadə edilməlidir;
- dərsləklərin seçimi kafedra tərəfindən həyata keçirilməlidir. Seçilən dərsləklərin siyahısını pedaqoji şura təsdiq edir;
- dərsləklərin seçimi minimum olaraq dərş ilinin başlanmasına iki həftə qalmış həyata keçirilməlidir;
- əgər müəllim hesab edirsə ki, şagirdə Milli Tədris Planında təsvir olunan məqsədlərə nail olmaqda kömək edəcəkdir, o zaman onun hüququ var ki, Milli Tədris Planı və Qiymətləndirmə Mərkəzi tərəfindən qrif verilmiş dərsləklərin siyahısına daxil olunmamış kitablar və digər dərş vəsaitlərindən istifadə etsin. Lakin həmin dərsləklər yalnız köməkçi, əlavə material kimi istifadə olunmalıdırlar. Müəllim/məktəb şagirdi qrif verilməmiş kitabları/digər dərş vəsaitlərini almağa məcbur edə bilməz;
- seçilən dərsləklərin siyahısı dərş ilinin başlanmasına 10 gündən gec olmamaq şərtilə valideynlər üçün görünəcək yerdən asılmalıdır.
- seçilən dərsləklərin siyahısı (əlavə, köməkçi vəsaitlərdən başqa) Milli Tədris Planları və Qiymətləndirmə Mərkəzi tərəfindən xüsusilə bu məqsədlə hazırlanan formaya əsasən Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi və Milli Tədris Planları və Qiymətləndirmə Mərkəzinə təqdim edilməlidir. Eləcə də məktəb Milli Tədris Planları və Qiymətləndirmə Mərkəzi tərəfindən təyin olunan və nəşr olunan dərsləklərin qiymətləndirmə meyarlarının 20%-nə belə cavab verməyən dərsləklərin seçilməsini təsdiqləyən sənədi Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi və Milli Tədris Planları və Qiymətləndirmə Mərkəzinə təqdim etmək məcburiyyətindədir;
- dərsləklərin seçimi zamanı pedaqoji şura Milli Tədris Planları və Qiymətləndirmə Mərkəzi tərəfindən təyin olunan və dərc olunan dərsləklərin qiymətləndirilməsini nəzərə almalıdır, hansı ki, Milli Tədris Planları və Qiymətləndirmə Mərkəzi tərəfindən qrif verilmiş dərsləklərin xüsusi kataloqu vasitəsilə məktəblərə çatdırılacaqdır.

- qrif verilmiş dərsləklərin kataloqunu Milli Tədris Planları və Qiymətləndirmə Mərkəzi qeyd etdiyi internet-səhifədə dərc edir və elektron forma ilə məktəblərə çatdırır. Dərsləklərin seçimi zamanı müəllimlər Milli Tədris Planları və Qiymətləndirmə Mərkəzi tərəfindən qeyd edilən internet-səhifədə dərc olunan dərsləklərin nümunələri və nəşriyat tərəfindən resurs-mərkəzlərdə olan dərsləklərin ekzemplarlarına əsaslanıb bilərlər.

Dərsləklərin əlçətilməsinə artırmaq məqsədilə yaxşı olardı ki, məktəb istifadə olunmuş dərsləklərin bazarları və yaxud kirayə verilmə sistemini işləyib hazırlasın. Eləcə də, vacibdir ki, məktəb kitabxana üçün əlavə ekzemplarları almaq üçün vəsait əldə etsin, – bunun vasitəsilə kitab əldə etməkdə çətinlik çəkən sosial cəhətdən aztəminatlı uşaqlara yardım edə bilər.

Dərsləklərdən istifadə zamanı müəllim unutmamalıdır ki, dərslək Milli Təhsil Planının fənn proqramlarında verilən nəticələri əldə etməyə xidmət edən yeganə vəsait deyil. Eləcə də unutmamalıdır ki, dərslək özlüyündə bir proqram deyil – buna uyğun olaraq müəllim dərsləkdə verilən “materialı keçməyə” yönəlməli deyil, o, dərsləkdə verilən mətnləri, çalışmaları və ya illustrasiyaları istifadə etməklə fənn standartlarının nəticələrini əldə etməyə diqqət yetirməlidir. Müəllim dərsləyə uyğunlaşmalı deyil, müəllim şagirdlərin ehtiyaclarına əsasən dərsləyi uyğunlaşdırmalıdır. Müəllim dərslək prosesinə yaradıcı kimi yanaşsa bilər, mətn və ya hər hansı bir fəallıqdan istifadə etməyə də bilər, hər hansı bir mövzuya ayrılan vaxtın müddətini dəyişə bilər, paraqrafların ardıcılığını dəyişə bilər, öz fəallıqlarını və s. də əlavə edə bilər.

Qiymətləndirmə prinsipləri

Məktəb ümumi qiymətləndirmə prinsiplərini təyin etməlidir, məktəbin bütün müəllimləri bunlara əsaslanaraq işləməlidirlər. Digər məsələlərlə yanaşı müəyyən edilməlidir:

- a) Şagirddən sinifdən sinfə keçməsi üçün tələb olunan minimal baryer nədir?
- b) Şagirddən fənnin mənimsənilməsi üçün tələb olunan minimal baryer nədir. Buradaca izah edilməlidir ki, məktəb ilin sonuna qədər bu baryeri aşsa bilməyən şagirdlərə hansı alternativ yollarını təklif edir. “Payıza qalma” mövcuddurmu və onun hüdudlarında nə nəzərdə tutulur? (məsələn, müəllim şagirdə konkret tapşırıq verirmi, şagird nəyin əsasında qiymətləndirildiyini bilirmi, onun imtahanı varmı, şagirddən müəyyən işləri təqdim etmək tələb olunurumu və s.). Minimal baryeri təyin etdikdə məktəb nəzərə almalıdır ki, pilləni müvəffəqiyyətlə bitirməsi üçün şagirdin orta pillə qiyməti 5.1-dən az olmamalıdır (yuvarlandırıldıqdan sonra), bu planla təyin edilən istisna hallardan başqa. Bu isə onu bildirir ki, şagirdin qiymətləri siniflərə əsasən yetərli olmalıdır ki, həmin nəticəyə çata bilsin;
- c) üzürlü səbəblərə görə tez-tez dərslək buraxan şagirdlər necə qiymətləndirilirlər? Məs, buraxdığı materialı necə bərpa etməlidir, əlavə dərslək lazımdır mı və s;
- d) şagirdlər konkret fənn üzrə hansı komponentlərlə qiymətləndirilirlər və konkret komponentin təsvir edilməsi.

Məktəbin qiymətləndirmə sisteminin hazırlanması zamanı nəzərə alınmalı yanaşmalar

Dərs davamiyyəti sıx və çoxtərəfli qiymətləndirilməlidir.

Qiymətlər	Nailiyyətlərin səviyyələri
10	Yüksək
9	
8	
7	Orta
6	
5	Ortadan aşağı
4	
3	Zəif
2	
1	

Yalnız informasiyaya malik olmaq deyil, eləcə də əldə edilən vərdiş-bacarıqlar, fikrin nümayiş etdirilmə formaları və s. qiymətləndirilməlidir. Dərs prosesinin müvəffəqiyyətlə aparılması üçün kifayət etmir ki, şagird yalnız yoxlama işləri və testlərin nəticələrinin əsasında qiymətləndirilsin. Müəllim şagirdi müşahidə nəticəsində toplanmış göstəricilər, iş toplusları, təqdimatlar, şagirdlərin özqiymətləndirilməsi, qrup işləri və ya digər növlü fəallıqlara əsasən qiymətləndirməlidir. Qiymətləndirmə zamanı müəllim şagirdin dərs prosesinə cəlb olunmasının səviyyəsini nəzərə almalıdır (evə verilən tapşırıqların yerinə yetirilmə keyfiyyəti, dərstdə fəallığı, yaradıcılığı və sairə). Şagirdin əvvəlcədən onun dərs fəallığının hansı meyarlara əsasən qiymətləndirildiyini bilməsi çox vacibdir. Dərstdə cəza motivi ilə aşağı qiymətlə qiymətləndirilmə düzgün deyil. Fənn üzrə qiymət şagirdin dərslə davamiyyətini bildirir. Şagirdi özünü düzgün aparmadığı üçün (hansı ki, birbaşa dərs prosesi ilə əlaqədar deyil) fənn qiyməti ilə cəzalandırmaq olmaz. Əgər şagird dərstdə düzgün hərəkət etmirsə, bu, avtomatik şəkildə onun dərslə davamiyyətinə də təsir göstərəcək və müvafiq olaraq bildirir ki, şagirdin dərslə davamiyyəti onun imkanları ilə müqayisədə aşağı səviyyədə olacaqdır.

Qiymətlərin yazılma sistemi

Qiymətləndirmə sistemi onballıqdır. 10 - ən yaxşı qiymət, 1 isə - ən aşağı qiymətdir. Onballıq sistem müəllimə daha çox imkan verir ki, dərslə davamiyyətdəki irəliləyiş və zəifləməni şagirdə daha yaxşı göstərsin.

İbtidai pillədə (I-IV siniflərdə) xüsusi qiymət cədvəli mövcuddur. Həmin siniflərdə trimestrin sonunda və ilin sonunda sinif rəhbəri hər bir şagirdə qısa mətn şəklində yekunlaşdırılmış şərh yazır. Həmin şərhə şagirdin nailiyyətləri xarakterizə olunur və öz imkanlarını daha yaxşı üzə çıxarmaq

üçün ona məsləhətlər verir.

V-VI siniflərdə qiymətlər 10 ballıq sistemlə yazılır. V-VI siniflərdə və baza və orta pillələrdə fiziki təlimdə şagird bu sistemlə qiymətləndirilir: qeyri-məqbul, məqbul, nümunəvi məqbul.

Qarşıdakı qiymətlərin rəsmi statusu var:

- **fənnin cari qiyməti** – şagirdin akademik biliyi və vərdişinin qiymətləndirilməsi;
- **fənn üzrə trimestr qiyməti** – hər trimestrdə fənn üzrə əldə edilən qiymətləndirmə;
- **fənn üzrə illik qiymət** - fənn üzrə trimestr qiymətlərindən irəli gələn qiymət;
- **ümumi illik qiymət** – bütün fənn qiymətlərinin birliyini ifadə edən qiymət;
- **ümumi pillə qiyməti** – ümumi təhsilin hər bir pilləsinin (ibtidai, baza və orta pillələrinin) ümumi qiymətləndirməsi.

Əgər valideyni övladının dərəcə davamiyyəti maraqlandırarsa, o, birinci növbədə sinif rəhbəri ilə əlaqə yaratmalıdır və ona şagirdin nailiyyətləri və nailiyyətsizlikləri haqqında informasiyanı toplamağı xahiş edir. Sinif rəhbəri məcburdur ki, başqa-başqa müəllimlərdən şagird haqqında məlumat toplansın və şagirdin təhsil və əxlaqı haqqında informasiya ilə valideyni tanış etsin.

Qiymətləndirmənin iki əsas növü

Vaxta əsasən qiymətləndirmənin növləri və istifadəsi		
	Təyinedici	İnkişafetdirici
Cari	Gündəlik tapşırıqların yerinə yetirilməsi, dərəcə cəlb olunma, layihənin hər hansı bir mərhələsi və s., hansılara qiymət yazılır.	Gündəlik tapşırıqların yerinə yetirilməsi, dərəcə cəlb olunma, layihənin hər hansı bir mərhələsi və s., hansılarda şagirdə izah edirik ki, nəticələri necə yaxşılaşdırın.
Yekun	Hər hansı bir mövzunun, vaxt parçasının, layihənin sonunda əldə edilən qiymət.	Hər hansı bir mövzunun, vaxt parçasının, layihənin sonunda əldə edilən şifahi qiymətləndirmə, şərh, rubrika şəklində qiymətləndirmə və s.

Məktəbdə əsasən iki növ qiymətləndirmə növü qəbul edilib: təyinedici və inkişafetdirici. Müəllim şagirdə qiymət yazır və yalnız bununla kifayətlənsə, o zaman həmin qiymət şagirdin nailiyyət səviyyəsini göstərilmə məqsədlərlə münasibətdə müəyyən edir. Müəllim qiymətləndirmənin elə bir formasından istifadə edir, hansı ki, şagirdə yalnız öz səviyyəsini təyin etməkdə deyil, eləcə də inkişafına da yardım edir – bu, inkişafetdirici qiymətləndirmədir. İnkişafetdirici qiymətləndirmənin tipik forması şərhəldir, hansı ki, trimestr ərzində və ya ilin sonunda hər hansı bir tapşırığın yerinə yetirilməsindən sonra yazılır və şagirdin işinin güclü və zəif tərəfləri təsvir edilir və eyni zamanda nəticələrin yaxşılaşdırılması barədə məsləhətlər verilir. İnkişafetdirici qiymətləndirmənin ən yayılmış üsullarından biri qiymətləndirmə cədvəllərinin (rubrikaların) istifadəsidir. Dərs prosesində təyinedici və inkişafetdirici qiymətləndirmənin hər zaman istifadəsi vacibdir. Məsləhət görülür ki,

dərs prosesində inkişafetdirici qiymətləndirmə təyinedici qiymətləndirmədən daha çox olsun.

Trimestr qiymətinin tərkib hissələri

Şagirdin qiyməti onun tərəfindən fənnin öyrənilməsinin müxtəlif komponentlərindən irəli gəlməlidir.

Şagirdlər növbəti komponentlərə əsasən qiymətləndirilməlidirlər:

- a) dərəcə cəlb olunma;
- b) ev tapşırıqları;
- c) cari sinif tapşırıqları;
- d) yekun tapşırıqlar (yoxlama/imtahan/ test imtahanı və s.);
- e) layihələr;
- f) əlavə komponent, hansı ki, ümumi qiymətləndirmənin 10%-ni təşkil edir və şagirdlər tərəfindən təyin edilir (məs., təşkilatçılıq, yaradıcılıq, effektiv qrup işi və s.).

Hər bir fənnin tədrisi zamanı məktəb kafedralarının vasitəsilə ilk beş komponentlərdən minimal şəkildə üçünü icbari komponent təyin edir. Əgər qeyd olunan 3 icbari komponentlərdə 6-cı (əlavə) komponent nəzərdə tutulubsa, o zaman qalan iki komponent üçün ayrılan faiz qismi 90 %-dir. Bir komponent üçün ayrılan faiz qismi 50 %-i keçməməlidir.

6-cı (əlavə) komponent üçün nəzərdə tutulan 10% isə, müəllimin şagirdlərlə razılığı əsasında bölünür. Əvvəlcə müəllim şagirdləri kafedra tərəfindən hazırlanmış komponentlərlə tanış edir və izah edir ki, hər bir komponentin qiymətləndirilməsi zamanı nəyi gözləməlidirlər. Bundan sonra, şagirdlərlə birlikdə o meyarları axtarırlar, hansı ki, onların fikrincə, əlavə on faiz həddlərində istifadə edilsəydi daha yaxşı olardı. Ola bilsin ki, müəllim şagirdlərə komponentlər üzərində düşünməyə yardım etsin, amma vacibdir ki, şagirdlər bu komponentləri və qiymətləndirmə səviyyələrini özləri həll etsinlər.

Hər komponentə əsasən, birdən ona qədər qiymətləndirmə səviyyələri verilir, hansı ki, müxtəlif səviyyələrə əsasən hansı balın yazıldığını izah edir. Məsləhət görülür ki, trimestr qiymətləri inkişafetdirici forma ilə tərtib edilsin. Hamı üçün trimestr sonunda şərhlərin yazılması məsləhət görülür və trimestrarası şərhlərin yazılması o şagirdlər üçün hansılar ki, mütləq öz qiymətini düzəltməlidir ki, trimestr qiymətləri müsbət olsun. Eləcə də, əgər şagird əvvəlki trimestrə müqayisədə öz dərəcə davamiyyətini yaxşılaşdırmışsa, o zaman trimestr ortasında şərh yazılmalıdır. Bunun qeyd edilməsi şagirdə əhəmiyyətli stimula verəcək ki, öz dərəcə nailiyyətlərini trimestr sonuna qədər saxlaya bilsin.

Müəllimin hər dərəcə şagirdlərin hamısını bütün komponentlərlə qiymətləndirməsi vacib deyil. trimestr sonunda və ya əgər müəllimi müəyyən zaman parçasında şagirdin ümumi qiymətini hesablaması maraqlandırarsa, o zaman komponentlərə əsasən, qiymətlərin faiz hesablanması mümkündür.

Trimestr qiyməti bu qayda ilə hesablanır:

1. Hər bir komponentdə orta bal hesablanır, yəni şagird tərəfindən fənn komponentlərindən hər biri üzrə alınan balların cəmi balların sayına bölünməlidir (məsələn, əgər şagird trimestr ərzində komponentlərin birindən 9, 8, 6 və 8 alıbsa, onun orta balı $(9+8+6+8): 4=7,8$ olacaqdır).
2. Komponentin orta balı faiz hissəsinə vurulmalıdır (məs., əgər komponentin faiz hissəsi 20%-dirsə, o zaman balların orta hesabı $0,2$ -yə vurulmalıdır, yəni $7,8 \times 0,2 = 1,56$).
3. Komponentlərin faiz hissələrini nəzərə almaqla alınan ballar toplanmalıdır (məsələn, əgər şagird birinci komponentdə - 1,56; ikinci komponentdə - 2,32; üçüncü komponentdə - 1,77;

dördüncü komponentdə - 2,43 alıbsa, o zaman fənnin trimestr qiyməti olacaqdır $1,56 + 2,32 + 1,77 + 2,43 = 8,08$). Əldə edilən bal Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulan qaydaya əsasən yuvarlaqlanmalıdır.

Fənn üzrə illik qiymət

Şagird hər trimestrin sonunda trimestr qiymətini alır. İlin sonunda müəllim hər üç trimestr qiymətinin əsasında fənn üzrə yekun qiyməti yazır. İllik fənn qiymətinin trimestr qiymətlərinin dəqiq orta hesablaması vacib deyil. Orta hesablamının nəticəsinin yuvarlağını şagirdin irəliləyiş və ya zəifliyini nəzərə alaraq minimal şəkildə dəyişmək olar.

Yalnız imtahan (bu, bir çox hallarda məktəblərdə yekun testlərlə keçirilir) nəticələrinə əsasən konkret fənn üzrə şagirdləri qiymətləndirmək olmaz. Ümumi illik qiymət trimestr qiymətləri ilə birlikdə bu cür test qiymətlərini də nəzərdə tuta bilər. Şagird eksternat imtahan forması ilə hər hansı bir trimestr qiymətini də ala bilər. Həmin halda, bu qiymətin də illik fənn qiymətinin çıxarılmasına təsiri ola bilər.

Orta pillə şagirdi tərəfindən üzrsüz səbəbdən konkret fənn üzrə 1 dərslə əvəzlənən nəzərdə tutulan saatların 1/5-i buraxıldıqda və ya üzrlü səbəbdən 1 dərslə əvəzlənən nəzərdə tutulan saatların 1/2 -i buraxıldıqda şagird həmin fənn üzrə illik qiymət almır və qeyd olunan fənn üzrə qiyməti eksternat imtahan əsasında əldə edir. Bu qaydanın baza pilləsinin şagirdinə aid edildiyi halda şagirdin qiymətləndirilmə qaydası dərslə əvəzlənən məktəb tərəfindən təyin olunur.

İllik ümumi qiymət

Şagirdin sinifdən sinfə keçirilmə məqsədilə illik ümumi qiyməti pillə həddlərində hesablanır.

İllik ümumi qiymət şagirdin bütün fənlərdə dərslə davamiyyətini göstərən qiymətdir. İllik ümumi qiymət bir qiymətlə göstərilə bilər. Bu qiymət növbəti forma ilə hesablanır: bütün fənlər üzrə hər üç trimestrin qiymətlərini götürürük, toplayırıq və qiymətlərin ümumi sayına bölürük. (Başqa cür də hesablamaq mümkündür – hər müəllim öz fənni üzrə şagirdin fənn üzrə illik qiymətini hər üç trimestri nəzərə almaqla hesablayır və buradan da ümumi illik qiyməti çıxarmaq olar).

İllik ümumi qiymət **onluq dəqiqliyi ilə** yuvarlaqlanır (məsələn, 7.14 yuvarlaqlanır 7.1-ə, 8.15 yuvarlaqlanır 8.2-yə, 9.27 yuvarlaqlanır 9.3-ə).

Əgər şagird hər hansı bir fənn üzrə trimestr ərzində qiymətləndirilməyibsə, o zaman məktəb özü bu halda nə edəcəyini qərara alır. Ola bilsin ki, fənn üzrə və ya illik ümumi qiymət çıxarıldıqda şagirdə həmin trimestrdə sıfır yazılsın. Məktəb şagirdə tapşırıqların bir qismini öyrənməyi, yay ərzində bərpa etməyi və s. məcbur edə bilər. Bununla yanaşı, orta pillə şagirdi tərəfindən üzrsüz səbəbdən konkret fənn üzrə 1 dərslə əvəzlənən nəzərdə tutulan saatların 1/5-i buraxıldıqda və ya üzrlü səbəbdən 1 dərslə əvəzlənən nəzərdə tutulan saatların 1/2 -i buraxıldıqda, məktəb həmin şagird üçün dərslə əvəzlənən illik ümumi qiymət yazmır. Bu halda, şagird tərəfindən fənnin ümumtəhsil proqramının eksternat imtahanını müvəffəqiyyətlə verdiyindən sonra eksternat imtahanının qiymətini nəzərə almaqla məktəb şagirdə illik ümumi qiyməti yazır. Bu qaydanın baza pilləsinin şagirdinə aid edildiyi halda şagirdin qiymətləndirilmə qaydası dərslə əvəzlənən məktəb tərəfindən təyin olunur.

Ümumi pillə qiyməti

Ümumi pillə qiyməti ümumi illik qiymət prinsipinə əsasən hesablanır, yəni ümumi illik

qiymətləri (riyaziyyat 10-cu sinif, gürcü dili 10-cu sinif, riyaziyyat 11-ci sinif, gürcü dili 11-ci sinif və s.) toplayırıq və qiymətlərin ümumi sayına bölüb orta riyazi ədədi alırıq. Ümumi pillə qiyməti onluq dəqiqliyi ilə yuvarlaqlanır (məs., 6.55 yuvarlaqlanır 6.6-ya, 7.58 yuvarlaqlanır 7.6-ya, 9.43 yuvarlaqlanır 9.4-ə).

Gürcüstan ərazisində 2008-ci ilin avqustunda Rusiya Federasiyası tərəfindən həyata keçirilən hərbi təcavüz nəticəsində ümumi təhsil pillələrinə daxil olan fənlərin illik qiymətlərini əks etdirən sənədlərinin axtarılması mümkün olmayan zərər çəkmiş şagirdlərə, həmin şagirdlərin keçdikləri fənlərin illik qiymətlərini əks edən ümumtəhsil məktəbində mövcud olan sənədləri əsasında pillənin ümumi qiyməti yazılacaqdır.

Hər pilləni müvəffəqiyyətlə başa vurmaq onun üçün vacibdir ki, şagird növbəti pillədə təhsilini davam etdirmək və ya baza pilləsinin ümumi təhsil attestatını və ya tam ümumi təhsil attestatını əldə etmək hüququna malik olsun. Müvəffəqiyyətli o şagird hesab olunacaq, hansının pillə üzrə yekun qiyməti (yuvarlandırıldıqdan sonra) 5.1-dən az olmayacaqdır. 5.1-dən aşağı olmayan orta pillənin yekun qiyməti tam ümumi təhsil attestatını verməyə əsas verir.

Gürcüstan ərazisində 2008-ci ilin avqustunda Rusiya Federasiyası tərəfindən həyata keçirilən hərbi təcavüz nəticəsində ümumi təhsil pillələrinə daxil olan fənlərin illik qiymətlərini əks etdirən sənədlərinin axtarılması mümkün olmayan zərər çəkmiş şagirdlər üçün ümumtəhsil müəssisəsi tərəfindən hesablanan ümumi pillə qiymətinə baxmayaraq ümumi təhsilin hər pilləsi uğurla başa vurulmuş hesab ediləcəkdir.

Pilləni uğursuz başa vurduğu zaman şagird yalnız pillənin ümumi müsbət qiymətini əldə etməkdə mane olan fənləri təkrarlamalıdır.

Şagirdin akademik davamiyyət nəticələrini tanımaq

İllik ümumi və ya pillənin ümumi 8,9 və 10 qiyməti ilin və ya pillənin əla qiymətlə başa vurulmasını nəzərdə tutur. İlin və ya pillənin ümumi toplantısında məktəb əlaçı şagirdləri əlaçılıq səviyyəsinə əsasən təqdim edir. İmkan daxilində məktəb bu cür şagirdləri mükafatlandırmağı da qərara ala bilər. Ümumiyyətlə, belə bir tədbirlər məktəbdə, şagirdlər arasında akademik davamiyyətə hörmət hissini əhəmiyyətli şəkildə artırır.

Yuvarlandırma xaricində orta pillənin ümumi 10 bal qiymətini alan şəxs, qızıl medalla ümumi təhsilin attestatını əldə edir. Yuvarlandırma nəticəsində pillənin 9,8 – 10 diapazonunda ümumi qiymətini alan digər şagirdlər isə gümüş medalla ümumi təhsilin attestatını əldə edirlər.

Gürcüstan ərazisində 2008-ci ilin avqustunda Rusiya Federasiyası tərəfindən həyata keçirilən hərbi təcavüz nəticəsində zərər çəkmiş şagirdlər üçün ümumi təhsilin qızıl medalı verilir, əgər şagirdin qiymətlərini əks etdirən ümumtəhsil məktəbində olan sənəd əsasında şagirdin ümumi pillə qiyməti yuvarlanma xaricində 10-dursa. Əgər şagirdin orta pillə üzrə yuvarlanma nəticəsində ümumi qiyməti 9.8 - 10-dursa, o zaman şagirdə ümumi təhsilin gümüş medal attestatı verilir.

Bütün şagirdlərin ballarını açıq şəkildə elan etmək olmaz. Məktəb ilin sonunda yalnız əlaçılıqların kimliyini elan etməlidir. Məktəb miqyasında bir az aşağı nailiyyətləri qeyd etmək həmin şagirdləri əhəmiyyətli şəkildə sarsıda bilər və onların gələcək nailiyyətlərinə mənfi təsir göstərə bilər.

Sınıf rəhbərinin proqramı

Hər bir şagirdin məktəbdə sinif rəhbəri olmalıdır. Məktəbin tədris planının hissəsi olan sinif rəhbərinin proqramında şagird qruplarının sinif bölgüsünün hansı prinsipə əsasən həyata keçirildiyinin izahatı olmalıdır. Eləcə də, hansı müddət ərzində konkret sinif rəhbəri şagird üzərində məsuliyyət daşıyır və Milli Tədris Planlarının tələblərindən başqa, bu məsuliyyətlər nədən ibarətdir

(məs., sinif rəhbərinin rəhbərlik etdiyi sinfin şagirdləri ilə görüşməyi üçün məktəbdə xüsusi bir vaxt müəyyən edilibmi).

Sinif rəhbərinin proqramı izah etməlidir ki, sinif rəhbəri hansı tədbirlər aparır onun üçün ki, rəhbərlik etdiyi sinfin şagirdlərinə nailiyyət qazanmaqda lazımı yardım etsin (məs., şagirdlərlə görüşmək üçün vaxt ayırırımı, müntəzəm olaraq valideynlərlə görüşüb problemlər və ya nəticələr haqqında söhbət aparsın, fənn müəllimlərindən rəhbərlik etdiyi sinfin davamiyyəti və ya əxlaqı haqqında informasiyalar toplayırımı və s.).

İnklüziv təhsil

İnklüziv təhsil bütün növ xüsusi təhsil ehtiyacları olan şagirdlərin maksimal şəkildə dərs prosesinə cəlb olunmalarını nəzərdə tutur. Məktəb təyin etməlidir ki, bu məsələlərin istiqamətləşdirilməsində kim məsuliyyət daşıyacaqdır (bu şəxs həm müdiriyyət üzvü, xidmətçi personal, müəllim və ya valideyn ola bilər). Həmin şəxslə görüşlərin vaxtı təyin olunmalıdır, nə zaman ki, xüsusi ehtiyacları olan şagirdlərin valideynləri mümkün problem və onların həlli yolları barəsində söhbət edə biləcəklər.

Əgər məktəbin xüsusi ehtiyacı olan şagirdi varsa, o zaman məktəb mütləq həmin şagirdin təhsili üçün adekvat şəraitləri yaratmaq üçün nə edəcəyini müəyyən etməlidir (məs. onun xüsusi dərs cədvəli ola bilər və ya həmin şagirdin istirahət edə bilməsi üçün xüsusi yer ayıra bilər və s.). Bir çox hallarda vacibdir ki, məktəb bu cür şagirdlər üçün fərdi dərs planı tərtib etsin. Əgər şagirdin təhsildə maneələri varsa, o zaman onun qiymətləndirmə meyarları onun fərdi dərs planı və imkanlarından irəli gələrək tərtib olunmalıdır. Müəllim iki tam olaraq başqa-başqa imkanlara malik olan şagird üçün eyni balı yazmaqdan çəkinməməlidir, çünki bu bal həmin iki şagirdin imkanlarının gerçəkləşdirilməsinin səviyyəsini təsvir etməlidir. Bir şagirdin balları digər şagirdin balları ilə hər zaman müqayisə olunmalı deyil.

Metodikanın əsas istiqamətləri

Düzgün leksikadan istifadə

Tədrisin üstün tərəflərinin məktəb leksikasında nəzərə alınması əhəmiyyətlidir. Dərsdə düzgün leksikadan istifadə etmək şagirdlər arasında həmin prioritetlərin mənimsənilməsinə şərait yaradır. Buna görə də müəllim tez-tez düşündürən sözlərdən ibarət ifadələri işlətməlidir: “fikirləşək, tapaq, düşünək, keyfiyyətləndirək, qiymətləndirək”. Tədris prosesində tez-tez elə suallar səslənməlidir ki, düşünməyə stimül versin və dəstək göstərsin.

Məktəb fikir mədəniyyəti və fikir mühitini formalaşdırmalıdır. Müəllim buna tapşırıqlar və dərsdə istifadə etdiyi leksika ilə dəstək göstərməlidir. Fikrinin özü və ya ətrafındakılar üçün nə qədər də ağılsız səsləndiyi halda belə, şagird öz fikrini söyləməkdən qorxmamalıdır.

Fənlərin inteqral tədrisi

Məktəbdə əldə edilən təcrübə, bilik və vərdiş-bacarıqlar insana imkan verməlidir ki, ətraf aləmi bütövlükdə ifadə edə bilsin. Buna uyğun olaraq, məktəbdə öyrənilən fənlər bir-biri ilə sıx əlaqədə nəzərdə tutulur. Biz məktəbdə vərdiş-bacarıqlar və baza biliyini inkişaf etdiririk, onlar o qədər geniş istiqamətli olmalıdırlar ki, bir sahədə deyil, istənilən başqa sahələrdə şagirdə nailiyyətlər əldə etməkdə yardım etsin.

Çoxtərəfli irəliləyişin vurğulanması

Tarixi, fiziki və ya estetik hadisələr bir çox tərəfdən qiymətləndirilməlidirlər. Dərs materialını bir çox cəhətdən qiymətləndirmək şagirdlərin tənqidi düşüncələrinin formalaşmasına dəstək

göstərir hansı ki, stereotiplərə üstün gəlir. Düşündürücü sualın bir çox düzgün cavabı vardır. Məktəbin borcudur ki, şagirdlərə bu düzgün cavabların axtarılmasında problemin müxtəlif tərəfdən qiymətləndirilməsini öyrətməklə yardım etsin. Məktəb tədris müəssisəsində rəngarəngliyin olmasını yalnız şagirdlərin maraqları, dil, din və ya etnik mənsubiyyətlərinə hörmət etmək yolu ilə deyil, eləcə də müxtəlif ideya və axtarışları qiymətləndirməklə mütləq dəstək göstərməlidir.

İntizam

Məktəb şagirdlərin öz əməllərini dərk etməyi və ictimai asayişin qorunması vərdiş-bacarıqları inkişaf etdirməlidir. Müəllimlərin nümunəsi məktəbdə sakit və işçi mühiti yaratmaq üçün həlledicidir. Məktəbdə normal abu-havanı tətbiq etmək şagirdlər üçün də həlledicidir ki, məktəb onlarındır və onlara aiddir. Yalnız buna inanmaqla şagirdlər məktəb ləvazimatları və ya binaya qəsdən ziyan vurmaqdan, məktəbdə kobud münasibətləri aparmaqdan və s. çəkinə bilirlər. Məktəb şagirdləri cəzalandırmaq üçün inzibati ölçülərdən istifadə edir, hansılar elə təşkil olunmalıdır ki, şagirdlərin dəyərlərinə xələl gətirməsin. Məktəbdə intizam cəhətdən məktəbin daxili nizamnaməsi və əxlaq məəcəlləsinin təqdim edilməsi vacibdir, hansını hər bir şagird tanımalıdır.

Emosional və əxlaqi problemləri olan şagirdlərin tədris proqramı və tədris metodları digər şagirdlər üçün nəzərdə tutulan proqramdan fərqlənməli deyil. Belə şagirdlərə sosial əxlaqın spesifik göstərişləri lazımdır. Sosial vərdiş-bacarıqların tədrisi şagird üçün adekvat kommunikasiya vərdişinin işlənilməsini, özünüintizam və problemlərin həlli vərdişinin formalaşmasını bildirir. Şagirdin həmyaşıdları, müəllimi və ailəsi ilə münasibət vərdişinin möhkəmləndirilməsi onun sosial əxlaqının inkişafı və nizamlanması ilə əlaqədardır. Sosial vərdiş-bacarıqları şagird müxtəlif sosial mətnlərdə mənimsəyir – ev, məktəb, cəmiyyət. Məktəb uşağın emosional, sosial və əxlaqi inkişafına mühüm təsir göstərir.

Emosional və əxlaqi problemləri olan şagirdlərə çox ciddi olmayan mühit yaratmalıyıq və nəzərə almalıyıq ki, uşaqlarda fikir dağınıqlığı, impulsiv əxlaq, hiperaktivlik kifayət qədər genişdir. Bəzi şagird bir işi yerinə yetirməyə çox vaxt ayıra bilmir, digərlərini dinləmək bacarığı yoxdur və dərs zamanı uzun-uzadı danışır.

Əxlaqi və emosional problemləri olan şagirdlərlə münasibət zamanı müəllim nəzərə almalıdır: əgər şagird müəllimin göstərişlərini yerinə yetirməkdən boyun qaçırırsa və aqresiv yanaşırsa, o zaman onu həmin dəqiqə sinifdən çıxarmaq yaxşı olmaz və ya müəyyən müddət onu tək yerləşdirmək olmaz. Müəllim çalışmalıdır ki, şagirdin maraqlarını nəzərə alsın, ona qarşı rəğbətlə davransın. Yaxşı olardı ki, bütün sinif həmin prosesə cəlb olunsun;

Əgər şagird tez-tez həmyaşıdları ilə dava edirsə və aqresivdirsə, o zaman yaxşı olardı ki, müəllim digər şagirdlərə həmin uşaqla əlaqə saxlamağı qadağan etməsin, həmin şagirdə sakitləşməyə vaxt versin və ona həmyaşıdları ilə münasibətləri möhkəmləndirmək qaydalarını öyrətməyə cəhd göstərsin. Yaxşı olardı ki, bütün sinif həmin prosesə cəlb olunsun.

Əgər şagird tez-tez dərslərini bilmirsə və bizim oxumaq bacarığının zəifləməsi ilə işimiz varsa, o zaman yaxşı olardı ki, müəllim hər zaman şagirdə pis qiymət yazmasın və tapşırıqın yerinə yetirilməsini ondan tələb etməsin, şagirdin maraqlarına əsaslanaraq ona tapşırıqlar tərtib etsin. Yaxşı olardı ki, müəllim bu cür şagirdin dərs nailiyyətlərini qiymətləndirmək üçün fərdi metod işləyib hazırlasın.

Əgər şagird dərslə depressiv vəziyyətdədirsə, tənəffüs zamanı həmyaşıdları ilə ünsiyyət qurmursa, müəllim onu məzəmmət etməli deyil, həmyaşıdları ilə dostlaşdırmağa cəhd göstərməlidir. Bir çox hallarda məktəbdə həmyaşıdların bir-birlərinə yardım etmələri mühüm rol oynayır. Əgər şagirdin ciddi emosional və əxlaq pozuntuları qeyd edilirsə, o zaman həmin şagird üçün fərdi tədris planı hazırlanır və ona lazımi tibbi yardım tələb olunur.

Şagirdlərin dərstdə iştirakı

Müasir tədris prosesi şagirdlərin öz biliklərinin qurulma prosesinə fəal şəkildə qoşulmalarını nəzərdə tutur. Bu, şagirdlər tərəfindən təkcə öz biliklərinin qurulma prosesində iştirakını deyil, eləcə də həmyaşdılarının dərs prosesində iştirak etmələrini də nəzərdə tutur.

Dərstdə qrup işi, layihələrdə iştirak, təqdimatların planlaşdırılması və ya həyata keçirilməsi zamanı şagirdlər bir-birlərinə müxtəlif konsepsiyaların daha yaxşı anlamalarında, vərdiş-bacarıqlara sahib olmaqda və yanaşmaların formalaşmasında kömək edirlər. Uyğun olaraq, şagirdlərin dərstdə iştirakını təmin etmək məktəbin ən əsas qayğılarından biridir.

Məktəb maksimal şəkildə səy göstərməlidir ki, şagirdlər müntəzəm şəkildə dərslərdə iştirak etsin. Məhdud imkanlı və xüsusi ehtiyacları olan şagirdlərlə əlaqədə mümkündür ki, məktəb bu şagirdlərə ev və ya xəstəxana şəraitlərində də qayğı göstərsin ki, onlar təhsil xidmətindən istifadə edə bilsinlər.

Dərstdə iştirakın qeydə alınması

Şagirdlərin iştirakının qeydə alınmasının müntəzəm qeydiyyatı, onun təhlili və problemlərə reaksiya göstərmək direktorun məsuliyyətinə aiddir. Bütün siniflərin (və ya bölmənin) fənlərə əsasən şagirdlərin dərstdə iştirakının qeydiyyat jurnalında hər şagirdin dərstdə iştirakının qeydiyyatı olmalıdır. Bu jurnal məktəb müdiriyyətində üçüncü şəxs tərəfindən saxlanılmalıdır.

Müəllim tərəfindən şagirdlərin gündəlik dərslərdə iştirakının qeydiyyata alınmasına sinif rəhbəri məsuliyyət daşıyır. Sinif rəhbəri məcburdur ki, şagirdlərin dərslərdə iştirakı haqqında toplanan informasiyanı, məktəbin direktoru tərəfindən müəyyən analiz və problemə reaksiya göstərməyi təmin etmək məqsədilə, hər həftə rəhbərlik etdiyi sinfin şagirdlərinin dərstdə iştirakının qeydiyyat jurnalında qeyd etsin. Həmin jurnal da məktəbin müdiriyyətində üçüncü şəxs tərəfindən saxlanılır. Direktor elə bir səlahiyyətli şəxs, ola bilsin müavinlərindən birini təyin etməyə məcburdur, hansı ki, sinif rəhbərlərinin şagirdlərin dərstdə iştirakı qeydiyyatının monitorinqini keçirsin.

Dərsin buraxılma növləri

Şagird tərəfindən dərsin/dərslərin buraxılmasının üzrlü və ya üzrsüz səbəbləri ola bilər.

Üzrlü dərsin buraxılması səbəbləri: şagirdin xəstəliyi; tibbi müayinə; yaxın qohumların ölümü; ibtidai pillədə valideynin və ya qəyyumun uşağı məktəbə gətirmək üçün iş bacarığının olmaması; 1 tədris ilində 30 gündən çox olmayan şagirdin qısamüddətli səyahəti; şagirdin öhdəlikləri ilə rəsmi dövlət müəssisələrində olması; şagirdin ailə üzvlərinin xəstəliyi, şagird tərəfindən onlara qulluq etmənin vacibliyi və ya digər xüsusi hallarda, hansılarda şagird elə bir tədbirlərdə iştirak edir ki, şagirdin vərdiş və bacarıqlarını dərinləşir və ya üzə çıxarır. Məhdud imkanlı şagirdlərə aid edilən dərslərin buraxılması üzrlü sayılır.

Şagirdin valideyni/qanuni təmsilçisi əvvəlcədən sinif rəhbərini xəbərdar edir ki, şagird dərsi buraxacaq. Dərsin buraxılmasının üzrlü olması üçün şagirdin valideyni/qanuni təmsilçisi şagirdin məktəbə gəlməsindən 5 gün müddətində ərizəni təqdim etməlidir, hansında o, övladının və ya qəyyumluq etdiyi şəxsin dərsi buraxdığına səbəblərini göstərməlidir. Dərsin buraxılmasının üzrlü hesab olunmasını məktəbin direktoru sinif rəhbərinin təqdimatı əsasında qəbul edir. Əgər direktor dərsin buraxılmasını üzrsüz hesab edirsə və ya şagird və ya onun qanuni təmsilçisi direktorun qərarları ilə razılaşmırsa, o zaman şagirdin dərsi buraxma məsələsi müzakirə edilmək üçün intizam komitəsinə verilir. Şagirdin dərs buraxmaq məsələsinin üzrsüz hesab edilməsi intizam komitəsi tərəfindən qəbul edilən yekun qərar əsasında qəbul edilir, əgər belə bir hal olarsa, o zaman ona məktəbin qəyyumlar

şurasında və ya apellyasiya şurasında yenidən baxıla bilər. Əgər dərslərin buraxılması yuxarıda sadalanan üzrlü səbəblərdən biri ilə əlaqədar deyilsə, əgər valideyn/qanuni nümayəndə ərizəni 5 gün ərzində təqdim etmərsə, o zaman dərslərin buraxılması üzrsüz hesab edilir.

Sınıf rəhbəri dərslərdə iştirak qaydaları haqqında valideynə/və ya şagirdin qanuni təmsilçinə dəqiq informasiya verməlidir, bu işə məktəbin direktoru nəzarət edir.

Dərslərin buraxılma miqdarı

Əgər şagird 1 dərslərin ilində hər hansı bir fənn üçün 1 il ərzində nəzərdə tutulan saatların 1/5-ni buraxarsa, şagird həmin fənni eksternat forması ilə verir və yalnız bunun əsasında sinifdən/pillədən keçir və ya həmin sinifdə qalır.

Əgər şagird üzrlü səbəblərə görə dərslərin buraxırsa və dərslərin buraxılma miqdarı konkret fənn üçün 1 dərslərin ili üçün nəzərdə tutulan 1/2-i aşarsa, o zaman şagird həmin fənni eksternat forması ilə verir və yalnız bundan sonra növbəti sinifə/pilləyə keçir və ya sinifdə qalır. Bu norma məhdud imkanlı şagirdlərə aid edilmir, hansılar ki, təhsil xidmətlərini ev/xəstəxana şəraitlərində ala bilərlər və ya məktəb tərəfindən təsdiq edilən ümumi təhsili alternativ forma ilə alırlar.

Əgər orta pillənin şagirdi tərəfindən 1 dərslərin ili ərzində hər hansı bir fənn üzrə üzrlü və üzrsüz səbəbdən buraxılan dərslərin ümumi sayı həmin fənn üçün 1 dərslərin ilində nəzərdə tutulan saatların 1/2-ni təşkil edərsə, o zaman şagird həmin fənni eksternat forması ilə verir və yalnız bundan sonra növbəti sinifə/pilləyə keçir və ya həmin sinifdə qalır.

Baza pilləsinin şagirdinə həmin qaydanın aid edilmə məsələsi və onun yayımlanma halında şagirdin qiymətləndirmə qaydası məktəb tərəfindən ilin əvvəlində təyin edilir.

Məktəb direktoru məcburdur ki, sınıf rəhbərinin təqdimatı əsasında yazılı şəkildə vaxtında şagird tərəfindən dərslərin/dərslərin buraxılması faktının gözlənilən nəticələri ilə şagirdin valideynini/qanuni təmsilçisini xəbərdar etsin.

Şəxsi dəyərlərin inkişafına diqqət yetirmək

Məktəb, xüsusilə, dəyər, ədalət, qarşılıqlı hörmət, digərlərinin fikirlərini dinləmək və tanımaq kimi tədbirlərin inkişafına diqqət yetirməlidir. Məktəbdə plagiatlıq kimi (yəni, başqalarının fikirlərini mənimsəmək) yayılmış xəstəliyin kökünün kəsilməsinə böyük diqqətin yetirilməsi çox vacibdir. Məktəb elə bir abu-hava yaratmalıdır, hansında ki, digərlərinin fikrinin mənimsənilməsinə, şagirdin və ya müəllimin, alimin və ya yazıçının fikirlərinin öz fikrin kimi qələmə verilməsi ayıb hesab edilsin. Şagird dərk etməlidir ki, digərlərinin işlərinin mənimsənilməsi və öz nailiyyəti kimi elan etməsi başqalarının əşyalarını mənimsəmək kimi bir oğurluqdur. Müəllimin şəxsi nümunəsi əsasında şagirdə ədalətin və qarşılıqlı hörmətin nəyi bildirdiyini göstərməsi vacibdir.

Xüsusi imkan və bacarıqları olan şagirdlərin dərslərin prosesinə maksimal şəkildə cəlb olunmaları

Məktəb və müəllim çalışmalıdır ki, istənilən irsi imkanları və maraqları olan şagirdləri dərslərin prosesinə maksimal şəkildə cəlb etsin. Bunun üçün şagirdlərdə təsadüf edilən bir çox xüsusiyyətlərin nəzərə alınması çox vacibdir. Bəzi şagird sərbəst şəkildə danışa bilmir. Bu halda, müəllim şagirdə böyük diqqətlə yanaşmalıdır, şagirdə hiss etdirməlidir ki, onun söhbəti ilə maraqlanır, onun fikirlərinə diqqət yetirir; nitq problemləri olan şagirdin söhbətini dayandırmamalı; həmin şagirdi sınıf diskussiyasına yaxından cəlb etməli, ona diqqətlə qulaq asmalı və həvəsləndirməlidir; müəllim yaxşı olardı ki, nitqi qüsurlu şagirdə çox sual verməsin və eyni zamanda həmin suala uzun cavab verməsin.

Məktəbyaşlı uşaqlar arasında solaxay uşaqların sayı 15-dən 20%-ə qədərdir. Bu onu bildirir ki, Gir. - 22

məktəbin 100 şagirdindən 15-i solaxaydır. Solaxay şagirdlərlə münasibət zamanı müəllim: ibtidai sinif şagirdləri, eləcə də solaxayların hansı əlləri ilə yazmağı, şəkil çəkməyi və başqa tapşırıqları yerinə yetirməyi özlərinin seçməklərini nəzərə almalıdır. Yazmaq, şəkil çəkmək və digər sosial əhəmiyyət daşıyan hərəkətləri yerinə yetirmək üçün solaxay şagirdi sağ əli ilə işləməyə məcbur etmək uşağın psixiki inkişafına mənfi təsir göstərə bilər; uşağın solaxay olması qeyri-sağlam yanaşmaya və istehzaya səbəb olmalı deyil. Solaxayın pis hüsnü-xətti, yavaş yazı tempi onun dərəcə davamiyyətinin mənfi qiymətləndirmə meyarı olmalı deyil. Məhdud imkanlı şagirdi qiymətləndirən zaman fərdi tədris planı nəzərdə tutulur, hansında qiymətləndirmə həmin şagirdin imkanlarına uyğun sistemlə həyata keçirilir.

İcbari və seçim fənnlər

Fənn və qrupların əsas prinsipləri

Gürcü təhsil ənənələri və təhsil elminin müasir tələblərini nəzərə almaqla, I – XII siniflərdə ayrı-ayrı fənnlərin öyrənilməsi-tədrisi növbəti əsas prinsiplərə arxalanır:

a. Tədris fənnlərində altı əsas qrup ayrılır:

1. Gürcü dili və ədəbiyyatı (Abxaziya Muxtar Respublikasında abxaz və gürcü dili);
2. Riyaziyyat;
3. Təbiət elmləri;
4. Gürcüstan tarixi, Gürcüstan coğrafiyası və digər ictimai elmlər;
5. Xarici dillər;
6. Fiziki, əmək və estetik təlim.

Dərs fənlərinin qruplar ətrafında birləşməsinin əsas məqsədi çoxsaylı fənn proqramlarının sistemləşdirilməsidir. Fənn qrupları oxşar məqsəd və tədris sahələri olan fənlərdən ibarətdir. Fənn qruplarında fənlərin yerləşdirilməsi bəzə saatların bölgü prinsipini müəyyən etmək imkanını verir.

b. Şagirdin çoxtərəfli inkişafını təmin etmək üçün hər fənn qrupu ümumi təhsilin hər üç pilləsində tədris edilir.

Müasir dünyamızda nailiyyətlər əldə etmək üçün insana çoxtərəfli inkişaf gərəkdir, hansı ki, məktəb planı və fənn qruplarının bölgüsündə özünü göstərsin.

c. İbtidai pillənin fənn qruplarına daxil olunan fənnlərin tədrisi daha çox inteqrallaşdırılmış olmalıdır, nəinki baza və orta pillələrdə.

Düşüncənin inkişafının ardıcılığı ilə şagirdlərə imkan veriləcək ki, ölkədə baş verən hadisələrlə xırdalığına qədər tanış olsunlar və öyrənsinlər, dərinlən düşüncə və ictimai həyata daha fəal şəkildə cəlb olunsunlar. Buna görə də ibtidai pillədə fənlər daha çox inteqrallaşdırılmış şəkildə tədris olunur, baza və orta pillədə isə - daha çox ixtisaslaşdırılmış şəkildə. Dərs prosesində həmin fənlərin öyrənilməsi nəticəsində əldə edilən biliklə yanaşı vərdiş-bacarıqların və yanaşmaların əldə edilməsi və inkişafına böyük diqqət yetirilir.

X – XII siniflərdə şagirdlər tərəfindən öz intellektual meyllərini müəyyən etmək və oyandırmaq baş verir. Həmin sinfin şagirdlərinin imkanları var ki, məcburi fənlərlə yanaşı (Gürcü dili və ədəbiyyatı, Gürcüstan tarixi, riyaziyyat) əlavə olaraq təbiət, ictimai və ya estetik-əmək istiqamətli fənlər seçsinlər.

Fənn qrupları

Gürcü dili və ədəbiyyatı

Abxaziya Muxtar Respublikasında - abxaz və gürcü dilləri

Gürcü dili və ədəbiyyatının Gürcüstanın dövlət dilində tədrisi uşağın əsas kommunikasiya vərdişlərini inkişaf etdirməlidir (yazı, oxu, dinləmə, danışmaq). Bu fənn qrupunun əsas məqsədi odur ki, uşaqda bədii irsə hörmət artsın, oxumağı sevsin, bədii əsərlərin estetik şəkildə ifa etdirilməyinə və qiymətləndirmə vərdişinin formalaşdırılmasına dəstək göstərsin. Gürcü ədəbiyyatının tədrisi prosesində mövzu və uyğun məzmunlu xarici ədəbiyyatla tanışlıq və onlar arasında paralellərin axtarılması bu məsələnin həll edilməsinə yardım edəcəkdir. Fənn qrupunun əsas üstün cəhəti yazılı və şifahi nitq mədəniyyətinin inkişafıdır. Şagirdə öz fikrinin məntiqi ardıcılıqla söyləmək və müxtəlif məzmunlu və təyinatlı mətnləri yazmaq vərdişi işlənilib hazırlanmalıdır.

Gürcü dili və ədəbiyyatı fənn qrupu - gürcü dili, ana dili kimi, gürcü dili, ikinci dil kimi dərslər planlarını özündə birləşdirir. Gürcü dili, ikinci dil kimini əsasən gürcü dili doğma dilləri olmayan və ya hansılar üçün gürcüdilli mühit məhdud olan və tədris dili gürcü dili olmayan şagirdlər öyrənirlər. Buradaca qeyd etmək lazımdır ki, qeyri-gürcüdilli ailələrdə böyüyən, amma gürcüdilli məktəblərdə oxuyan şagirdlər tərəfindən hər iki tədris planı öyrənilə bilər.

Riyaziyyat

Riyazi fənlərin tədrisinin əsas məqsədi uşaqlar arasında araşdırmalar, eləcə də analitik, məntiqi, sistemativ və simvolik düşüncənin inkişaf etdirilməsidir. Riyaziyyatın tədrisi zamanı şagird elə bir vərdiş-bacarıqlar əldə etməlidir ki, ona həyatda, praktiki problemlərin həllində yardım etsin.

Təbiət elmləri

Təbiət elmləri şagirdə araşdırmaq, aləmi və mühiti öyrənmək, onu müdafiə etmək və qoruyub saxlamaq vərdiş-bacarıqlarını inkişaf etdirməlidir. Şagird elmi metodlarla tanış olacaq və ətraf aləmi mənimsəmək və dərk etmək üçün onların istifadə üsullarını öyrənəcək, eləcə də elmi nailiyyətləri və onların gündəlik həyatla əlaqəsini öyrənəcəkdir. Təbiət elmlərinin tədrisinin əsas məqsədlərindən biri insanlara yardım edən, ətraf mühitdə özünə yeri müəyyən edən vərdiş-bacarıqları inkişaf etdirmək və davam edən təbii proseslərə müşahidə etsinlər.

Təbiət elmləri fənn qrupuna daxildir: kimya, fizika, biologiya və ibtidai siniflərdə təbiət elmləri kursu. Həmin fənn qrupu ilə birlikdə fiziki coğrafiyanın məsələləri də öyrənilir.

Gürcüstan tarixi, Gürcüstan coğrafiyası və ictimai elmlər

Bu fənn qrupunun əsas məqsədi bundan ibarətdir ki, şagirdə Gürcüstan vətəndaşı kimi coğrafi, tarixi, dini, siyasi, mədəni və ya etnik gerçəkliyi nəzərə almaqla dünyada öz yerini müəyyən etmək bacarığını inkişaf etdirdirsin. Bilik və informasiyanı verməklə yanaşı bu fənn qrupunun məqsədi budur ki, şagirdin fəal və məsuliyyətli vətəndaş kimi hazırlayan və şəxsi, ictimai maraqlarını anlamağa əsas verən və digər mədəniyyətlər və onların nümayəndələrinə hörmət və mərhəmətli olmağı anladan vərdiş-bacarıqlarını inkişaf etdirdirsin.

Bu fənn qrupuna aiddir: məcburi fənlər – Gürcüstan tarixi, Gürcüstan coğrafiyası, vətəndaş təhsili, seçilən fənlər – iqtisadiyyat, dövlət və vətəndaşlıq, hüquq, dini tarix.

Xarici dillər

Xarici dillərin fənn qrupu Gürcüstan vətəndaşında dövlət dili ilə yanaşı minimum iki dildə kommunikasiya vərdişini inkişaf etdirməlidir. Bu fənn qrupunun əsas məsələlərindən biri digər dil qruplarının nümayəndələri ilə yazılı və şifahi münasibət vərdişini inkişaf etdirməkdir. Digər fənn qruplarında olduğu kimi, burada da əsas diqqət əldə edilən biliyin praktiki istifadə vərdişinə yönəlidir. Milli Tədris Planı rus, ingilis, alman və fransız dillərinin tədris proqramını nəzərdə tutur, lakin məktəblərə hüquq verilir ki, bu dillərin əvəzinə və ya əlavə olaraq digər dil öyrətsinlər.

Fiziki, əmək və estetik təlim

Bu fənn qrupunun məqsədi sağlam həyat qaydasını mənimsətmək, qrup işləri, qarşılıqlı yardım və əməkdaşlıq vərdiş-bacarıqlarını inkişaf etdirmək, əmək, praktiki və peşə vərdiş-bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir, bu fənn qrupu şagirdə incəsənət nümunələrini yaratmaq və onları qiymətləndirmək, dərk etmək bacarığını inkişaf etdirməlidir.

Bu fənn qrupuna musiqi, inteqrallaşdırılmış təsviri və tətbiqi incəsənət - əmək kursu və fiziki təlim daxildir. Bununla yanaşı, seçim fənnlər şəklində orta pillədə fənn qrupuna eləcə də növbəti fənnlər daxil olur: teatral sənət, incəsənətin nəzəri və praktiki kursları, musiqi və rəsmxət.

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları

Məktəblərin kompüterləşdirmə proqramının fonunda informasiya və kommunikasiya texnologiyalarını dərs prosesinə qoşmaq daha çox mümkün olur. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının tədrisinin üstünlüyü müxtəlif fənlərin tədrisinin inteqrallaşdırılması və eləcə də ayrı-ayrı tədris yolları ilə həmin texnologiyaların istifadəsi üçün şagirdlərdə lazımı vərdiş-bacarıqları inkişaf etdirməkdir. Tədrisin bu istiqaməti ayrı fənn qrupuna ayrılır və tədris üstünlüklərinə aid edilir.

İcbari fənlərin tədrisinin sxemi

Fənn qrupları	Fənn	İbtidai						Baza			Orta		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Gürcü dili və ədəbiyyatı	Gürcü dili və ədəbiyyatı												
Riyaziyyat	Riyaziyyat												
Gürcüstan tarixi, Gürcüstan coğrafiyası və ictimai elmlər	Gürcüstan və dünya tarixi												
	Mülki təhsil											X	X
Təbiət elmləri	Gürcüstan və dünya coğrafiyası												X
	Təbiətşünaslıq												
	Biologiya												X
	Fizika												X
	Kimya												X
Xarici dillər	Birinci xarici dil												
	İkinci xarici dil												
Estetik, əmək və fiziki təlim	İncəsənət və əmək											X	X
	Musiqi											X	X
	Fiziki təlim												

Tünd rəngdə rənglənmiş – fənnin icbari tədrisi

X – seçim fənni

Sxemin izahatları

Gürcü dili və ədəbiyyatı

- Gürcü dili və ədəbiyyatı, riyaziyyat və fiziki təlimin tədrisi I – XII siniflərdə icbaridir.

Gürcüstan tarixi, Gürcüstan coğrafiyası və ictimai elmlər

- Gürcüstan və dünya tarixi 5-12-ci siniflərdə icbari tədris edilir;
- Gürcüstan və dünya coğrafiyası icbari 5-11- ci siniflərdə tədris edilir;
- Vətəndaş təhsili icbari 5-10-cu siniflərdə tədris edilir;
- Gürcüstan coğrafiyası və vətəndaş təhsil məsələləri 1 – 6-cı siniflərdə təbiət kursuna inteqrallaşdırılıb;

Xarici dillər

Şagird birinci xarici dili 3-cü sinifdə öyrənməyə başlayır, ikincini isə, - 7-ci sinifdə. Onuncu sinifdə icazə verilir ki, birinci xarici dilin tədrisini dayandıraraq üçüncü xarici dilin tədrisinə başlanılsın (X-XII siniflərdə). Bu onu istisna etmir, əgər ki, məktəbin buna imkanı varsa və bu fənlərin təklifinin əhəmiyyətini görürsə, o zaman üçüncü sinifə qədər məktəbdə xarici dil keçilsin və ya yeddinci sinifə qədər iki xarici dili tədris etməyi qərara alsın. Lakin ilk iki siniflərdə xarici dilin tədrisi məsləhət görülmür. Eləcə də məktəbin hüququ var ki, öz şagirdlərinə iki xarici dildən çox dil tədris etsin.

Təbiət fənləri

- Təbiətşünaslığın inteqral kursu 1 – 6-cı siniflərdə icbaridir.
- Təbiət fənləri, kimya, fizika, biologiya 7-ci - 12-ci siniflərdə icbari şəkildə 4 il ərzində tədris edilir. 12-ci sinifdə şagird minimal şəkildə bir və ya maksimal şəkildə 2 fənn seçməlidir.

Estetika, əmək və fiziki təlim

- İncəsənət kursu 1-10-cu siniflərdə icbari fənn kimi tədris olunur. Müvafiq bazası insani resursları olan məktəb buna ehtiyac duyursa, incəsənətin tədrisini qatlamaq bilər, (məs. bir trimestr həmin fənnin əmək təliminə vaxt ayıra bilər, harada əl işlərini, müxtəlif iş alətlərindən istifadə etməyə, kulinariyanı və s. öyrədirlər).
- 8 – 9-cu siniflərdə incəsənət və musiqinin tədrisi heç olmasa bir trimestr ərzində məcburidir və ya məktəbin qərarı ilə iki trimestr ərzində keçilməlidir. İncəsənət iki trimestr ərzində öyrənilən sinifdə musiqi bir trimestr ərzində öyrənilməlidir və ya əksinə.

Orta pillənin sxemi (10-12-ci siniflər)

- 10-12-ci siniflərdə gürcü dili və ədəbiyyatı, tarix, riyaziyyat, iki xarici dil və fiziki təlim fənlərinin öyrənilməsi məcburidir.
- 10-cu sinfin hər trimestrində icbari tədris edilir:
- Vətəndaş təhsilinin intensiv kursu;
- Təsviri və tətbiqi incəsənət;
- Musiqi
- 11-ci sinifdə coğrafiya icbari fəndir.

- 11-12-ci siniflərdə şagirdə imkan verilir ki, icbari fənlərin tədrisindən əlavə, onun üçün iki fənn qrupundan istənilən fənləri seçir: Gürcüstan tarixi, Gürcüstan coğrafiyası və ictimai elmlər, estetik əmək və fiziki təlim.
- 12-ci sinifdə şagirdə imkan verilir ki, icbari fənlərdən əlavə istədiyi bir və ya iki təbiət fənnini seçsin.
- Kimya 12-ci sinifdə icbaridir və həmin sinifdə kimyanı əlavə seçdikdə o, gücləndirilmiş şəkildə tədris edilir.
- Hər seçilən fənn blokunda məktəb şagird üçün minimum iki fənni təklif edə bilər. Kiçikkontingentli məktəblərdə, hansıların imkanları ola bilsin ki, yoxdur, 11-12 sinif şagirdlərinə geniş seçim azadlığını təklif edə bilərlər, onların ixtiyarları var ki, yuxarıda sadalanan seçim fənlərindən dördünü müəyyən edib şagirdlərə təklif etsinlər. Ən münasib hallarda, bu, şagirdlərin maraqlarını maksimal şəkildə nəzərə almaqla mümkündür.

Fənn qruplarına əsasən seçilən fənlər

Gürcüstan tarixi, Gürcüstan coğrafiyası və ictimai elmlər	Təbiət elmləri (yalnız 12-ci sinifdə)	Estetika, əmək və fiziki təlim
1. İqtisadiyyat 2. Dövlət və vətəndaşlıq 3. Hüquq	1. Kimya 2. Fizika 3. Biologiya	1. Musiqi 2. Təsviri və tətbiqi incəsənət (praktiki kurs) İncəsənət tarixi (nəzəriyyə kursu) 3. Rəsmxət 4. Teatr incəsənəti
1. Qlobal problemlərin coğrafiyası (yalnız 12-ci sinifdə)		

Yuxarıda adı çəkilən fənn birillik və ya 2 trimestrlik intensiv kursdan ibarətdir. Ümumilikdə 11 və 12-ci siniflərdə şagird minimum hər fənn qrupundan birini seçir və ya mümkündür ki, ikisini.

- On ikinci sinfin son trimestrində yalnız icbari fənlərə və ali təhsil müəssisələrinə qəbul imtahanları üçün hazırlığa yer verilə bilər. Məktəb tədris ilinin başlanğıcında müəyyən etməlidir ki, hansı seçim fənnin tədrisini üçüncü trimestrdə dayandırmağa hazırlaşır. Bu halda seçim fənninin ümumi saatları iki trimestrə bölünəcəkdir.
- Qlobal problemlərin coğrafiyası on ikinci sinifdə seçim kursudur və mümkündür ki, təbiətşünaslıq ictimai elmlərin bloku hüdudlarında tədris edilsin.

On bir-on ikinci siniflərdə məktəb öz şagirdlərinə akademik fənlər əvəzinə peşə təhsili proqramını təklif edə bilər. Peşə təhsili proqramı peşəkar təhsil mərkəzləri və Milli Tədris Planı və Qiymətləndirmə Mərkəzi ilə məsləhət əsasında tərtib edilməlidir. Peşə təhsili proqramını keçən şagird tam ümumi təhsili təsdiqləyən attestatı əldə edəcək və əgər peşəkar tədris mərkəzinin uyğun komissiyası yanında imtahan verərsə, o zaman peşə təhsilini təsdiq edən mütəxəssisin sertifikatını da əldə edəcəkdir.

Əgər məktəbin imkanı varsa ki, dördədən çox fənni tədris etsin, bu cəhətdən məhdudiyət mövcud deyil. Hər bir məktəbin hüququ var ki, icbari minimumdan əlavə istənilən sayda fənn tədris etsin, əgər şagirdlərin fiziki və intellektual imkanları nəzərə alınarsa.

Milli Tədris Planında nəzərdə tutulmayan fakültativ fənlər

Məktəbin hüququ var ki, şagirdlərə Milli Tədris Planı ilə nəzərdə tutulmayan fənləri təklif etsin. (məs., rəqs, tolerantlıq proqramı, fotoqrafiya, astronomiya, sağlam həyat qaydası, dini tarixi və s.). Bu fənlərin tədrisi ilin əvvəlində qəyyumlar şurası ilə razılaşdırılmalıdır. Tədris planı növbəti zəruri komponentlərdən ibarət olmalıdır:

1. Fənnin məqsəd və məsələlərinin əsaslandırılması, bu məqsəd və məsələlər ümumi təhsilin milli məqsədlərində verilən ideallara nə dərəcədə xidmət edir.
2. Fənnin təşkili formaları (fənn müəlliminin kimliyi, dərslər yüklənməsi, tapşırıqların xarakteri və sıxlığı, qiymətləndirmə meyarları).

Fənlərin saat bölgüsünün əsas prinsipləri

Saat toru

Saat toru şagirdlərin icbari və maksimal yüklənməsinin miqdarını müəyyən edir. Saat toru Milli Tədris Planında verilən icbari fənlərin tədrisinin icbari müddətini müəyyən edir.

Tədris günü və dərslərin müddəti

Uşağın fiziki və psixoloji imkanlarını nəzərə almaqla tövsiyyə olunan yüklənmənin (dərslərdə keçirilən astronomik saatlarının) maksimal miqdarı.

Sınıf	1	2	3	4-5	6-7	8	9-12
Maksimal şəkildə icazə verilən saatlar (astronomik)	3	4	4	4	5	5	5-6

Dərslərin sayı uşağın inkişafı ilə ardıcıl olaraq artır. Dərslərin müddəti 45 dəqiqədir. Birinci sinif istisna olunur, burada dərslər 35 dəqiqə davam edir. Tənəffüs müddəti minimum 10 dəqiqədir. Ekstremal şərtlərdə (şaxta, çox isti havalar və s.) istisna hallar mümkündür, bu halda dərslərin gününü qısaltmaq məqsədilə qısa müddət ərzində məktəb dərsləri və ya tənəffüs müddətini dəyişə bilər.

Saat bölgüsü zamanı məktəbin sərbəstliyi (fakültativ saatlar)

Məktəbə hüquq verilir ki, icbari saatlardan əlavə, müəyyən sayda dərslər əlavə etsin, hansıları şagirdlərin maraqlarından irəli gələrək fakültativ kurs və ya əlavə dərsləri keçmək üçün istifadə edə bilər. Belə fənlər ənənəvi olaraq dini tarixi, rəqs, fotoqrafiya və sairələrdir. 2007-2008-ci dərslər ilinə qədər fakültativ saatların sayı saat torunda maksimal və icbari saatlar arasında fərq kimi qeyd

edilirdi. Yeni saat torunda fakultativ dərslərə məhdudiyətlər qoyulmur. Məktəb özünün imkan hüdudlarında fakultativ saatlar üçün və ya icbari fənlərin tədrisini gücləndirmək üçün əlavə saatlar artırma bilər. Saatları artıran zaman məktəb tədris günü və dərslərin tövsiyyə olunan müddətini nəzərə almalı və çalışmalıdır ki, şagirdlərin tənəffüslərdə dincəlməyə imkanları olsun.

Məktəbin hüququ var ki, nazirlik tərəfindən verilən tövsiyyə olunan saat toru hüdudlarında saatların 25%-ni öz nəzərlərinə əsasən fənlər arasında bölüşdürsün. Saatların bölgüsü zamanı eləcə də ümumi saatları manipulyasiya etmək mümkündür. Məsələn, fənlərdən birinə tövsiyyə edilən saat torunda həftədə 4 saat ayrılır. Bu onu bildirir ki, həmin fənn ildə cəmi $4 \cdot 36$ (həftələrin sayı) = 144 saat müddətində tədris olunur. Məktəb öz ehtiyaclarından irəli gələrək bu fənnin saat yüklənməsini elə dəyişə bilər ki, 150 saata qədər artırma bilər və ya azalda bilər, məs. 120 saata qədər və s. Bu onu bildirir ki, məktəb öz dərslərini çox yaxşı planlaşdırma bilər, çünki bir trimestrdə həmin fənnə həftədə 4 saat və digər trimestrlərdə 5 və ya 3 saat və s. verilə bilər.

Birbaşa təhsil üstünlükləri

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları

Lazımı kompüter texnikası olan məktəbin hər şagirdi son sinifdə kompüter istifadəsinin baza vərdiş-bacarıqlarını öyrənmək üçün minimum 36 saatlıq kursu keçməlidir. Əgər məktəbin imkanı varsa, o zaman ondan əvvəlki sinfin şagirdlərinə də oxşar kurs keçə bilər, onlara da həmin qayda aiddir və s. (məktəbin nə qədər çox imkanları varsa, bir o qədər çox sinfi əhatə edə bilər). 36 saatın bölgüsünə gəldikdə, burada məktəbə tam sərbəstlik verilir ki, özləri şagirdlərə hansı sxemlə tədris etməyi qərara alsınlar. Vacibdir ki, şagirdlərin imkanları olsun ki, müəyyən bir zaman fərdi olaraq kompüterlə çalışsınlar. Bunun üçün vacibdir ki, sinif bölmələri daha kiçik qruplara bölünsün. Eləcə də mümkündür ki, şagirdlərin bir hissəsi bir trimestr ərzində intensiv işləsinlər, növbəti trimestrdə isə onları başqa şagirdlər əvəz etsinlər. Yəni 36 saat məcburi deyil, hər şagird üçün bütün il ərzində, həftədə bir saata bölünməlidir. Eləcə də informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ayrıca fənn kimi deyil, digər fənlərin hüdudlarında tədris edilməlidir. Məktəbin maksimal şəkildə mövcud olan kompüter texnikasından istifadə etməyi çox əhəmiyyətlidir. Bu, onu nəzərdə tutur ki, kompüterlər (kompüterlərin laboratoriyasında və ya başqa yerdə) şagirdlər üçün dərslərdən sonra əlçatan olmalıdır ki, tapşırıqları yerinə yetirsinlər, öz vərdiş-bacarıqlarını dərinləşdirsinlər və ya kommunikasiya üçün, baxışların genişlənməsi üçün, əlavə layihələrin hazırlanması və ya digər təhsil məqsədləri üçün bu texnikadan istifadə etsinlər.

Kitabxana və digər fərdi iş vaxtı

Yaxşı olardı ki, şagirdləri kitabxanada fərdi işə alışdıraq. Bunun üçün məktəbin imkanı varsa, şagirdlərin kitabxanada işi üçün müəyyən vaxt ayıra bilər. Eləcə də, əhəmiyyətlidir ki, müəllimlər şagirdlərə kitabxanadan istifadəni nəzərdə tutan tapşırıqlar versin. Məktəbin kitabxanasının bazasında lazımı şərtlər yaratmaq yaxşı olardı ki, şagirdlər dərslərdən sonra kitabxanada qalıb dərslərini hazırlaya bilsinlər, əgər bu onlar üçün daha münasibdirsə.

2. İkinci fəsil növbəti redaksiya ilə formalaşdırılsın:

II fəsil.

**Ümumtəhsil açıq məktəblər üçün hər hansı
peşənin müvafiq saat bölgüsü (gürcü və qeyri-gürcüdülli)**

Fənn/sinif	I	II	III	IV	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Gürcü dili və ədəbiyyatı və ana dili və ədəbiyyatı										
Gürcü (gürcü dili və ədəbiyyatı)	7 (252)	7 (252)	5 (180)	5 (180)	5 (180)	5 (180)	5 (180)	5 (180)	5 (180)	5 (180)
Gürcü dili ikinci dil kimi (qeyri-gürcüdülli şöbələr üçün)	3 (108)	3 (108)	4 (144)		3 (108)	3 (108)	3 (108)	3 (108)	3 (108)	3 (108)
Ana dili (qeyri-gürcüdülli şöbələr üçün)	5-8 (180-288)	5-8 (180-288)	5-8 (180-288)		5-6 (180-216)	5-6 (180-216)	5-6 (180-216)	4-5 (144-180)	4-5 (144-180)	4-5 (144-180)
Riyaziyyat										
Riyaziyyat	5 (180)	5 (180)	5 (180)	5 (180)	4 (144)	4 (144)	4 (144)	5 (180)	5 (180)	4 (144)
Xarici dillər										
Birinci xarici dil			3 (108)	3 (108)	3 (108)	3 (108)	3 (108)	2 (72)	2 (72)	2 (72)
İkinci xarici dil					4 (144)	4 (144)	4 (144)	3 (108)	3 (108)	3 (108)
Gürcüstan tarixi, Gürcüstan coğrafiyası və digər ictimai elmlər										
Gürcüstan və dünya tarixi					3 (108)	3 (108)	4 (144)	2 (72)	3 (108)	3 (108)
Coğrafiya					2 (72)	2 (72)	2 (72)	2 (72)	3 (108)	
Mülki təhsil							2 (72)	5 (60)		
Təbiət elmləri										
Təbiətşünaslıq	4 (144)	4 (144)	4 (144)	4 (144)						
Biologiya					3 (108)	2 (72)	2 (72)	2 (72)		
Fizika						2 (72)	2 (72)	2 (72)	3 (108)	
Kimya							2 (72)	2 (72)	3 (108)	2 (72)
Fiziki, əmək və estetik təlim										
Fiziki təlim	3 (108)	3 (108)	3 (108)	3 (108)	2 (72)	2 (72)	2 (72)	2 (72)	2 (72)	2 (72)
İncəsənət - əmək	2 (72)	2 (72)	2 (72)	2 (72)	2 (72)	3 (36-72)	3 (36-72)	5 (60)		
Musiqi	2 (72)	2 (72)	2 (72)	2 (72)	2 (72)	3 (36-72)	3 (36-72)	5 (60)		
Seçim fənləri										
Seçim fənni (biologiya, fizika)										2 (72)
Seçim fənləri (kimya)										1 (36)
Seçim fənni (qlobal problemlərin coğrafiyası)										3 (108)
Seçim fənni (iqtisadiyyat, hüquq, dövlət, musiqi, praktiki incəsənət, nəzəri incəsənət, rəsmxətt, teatr)									3 (108)	3 (108)
İcbari saatların həftədə sayı (gürcüdülli şöbə)	23	23	24	24	30	30	35	32	35	24-27
İcbari saatların həftədə sayı (qeyri-gürcüdülli şöbə üçün)	24-27	24-27	28-31		33-34	33-34	38-39	32-33	37-38	26-30

- Dırnaqda il ərzində icbari cəm saatları verilibdir.
- 8-ci, 9-cu siniflərdə incəsənət və musiqi icbari şəkildə minimum bir, maksimum iki trimestr tədris olunur, həftədə üç saat ərzində. Məktəb qərara alır – a) bir trimestr incəsənəti tədris edir, iki trimestr musiqini və ya b) iki trimestr incəsənəti tədris edir, bir trimestr musiqini və ya c) bir yarım incəsənəti və bir yarım musiqini.
- 10-cu sinifdə hər bir trimestr ərzində vətəndaş təhsili, incəsənət və musiqi tədris edilir.
- Qeyri-gürcüdülli şöbələrə 2009-2010-cu dərslər ilində I – III, VII – XII siniflər aid edilir, harada iki rəqəm göstərilib, məs. 5-8 onu nəzərdə tutur ki, saatların miqdarı ötən illərin təcrübəsini nəzərə almaqla seçir.
- Seçim fənlərindən təbiətşünaslıq və qlobal coğrafiya fənlərinin seçimi yalnız 12-ci sinifdə baş verir. Digərlərinin seçimi 11-ci, 12-ci siniflərdə mümkündür.

V – VI siniflərin saat toru gürcüdilli məktəblər üçün və IV – VI siniflərin saat toru qeyri-gürcüdilli məktəblər üçün

Gürcü dili tədrisli məktəblər üçün

Sinif		5	6
1	Ana dili	4	3
2	Ədəbiyyat	3	3
3	Xarici dil (rus)	3	3
4	Xarici dil (İngilis, alman, fransız və s.)	3	3
5	Dünya tarixi		2
6	Gürcüstan tarixi	2	
7	İctimaiyyətsünaslıq		
8	Gürcüstanın dövlət və hüquqi əsasları		
9	İnformatika və hesablayıcı texnika		
10	Riyaziyyat	4	4
11	Fizika		
12	Kimya		
13	Astronomiya		
14	Biologiya		1
15	Coğrafiya		1
16	Gürcüstan coğrafiyası		
17	Təbiətsünaslıq	1	
18	İncəsənət (təsviri incəsənət)	1	1
19	İncəsənət (musiqi)	1	1
20	Rəsmxətt		
21	Əmək təlimi	1	1
22	İqtisadiyyat		
23	İbtidai hərbi hazırlıq		
24	Fiziki təlim	2	2
İcbari yüklənmə		25	25

Rus dilində tədris məktəbi üçün

	Sınıf	4	5	6
1	Gürcü dili	3	3	3
2	Ana dili və ədəbiyyatı	10	8	6
3	Xarici dil (ingilis, alman, fransız və s.)		3	3
4	Dünya tarixi			2
5	Gürcüstan tarixi		2	
6	İctimaiyyətsünaslıq			
7	Gürcüstanın dövlət və hüquqi əsasları			
8	İnformatika və hesablayıcı texnika			
9	Riyaziyyat	5	4	4
10	Fizika			
11	Kimya			
12	Astronomiya			
13	Biologiya			1
14	Coğrafiya			1
15	Gürcüstan coğrafiyası			
16	Təbiətsünaslıq	1	1	
17	İncəsənət (təsviri incəsənət)	1	1	1
18	İncəsənət (musiqi)	1	1	1
19	Rəsmxətt			
20	Əmək təlimi	1	1	1
21	İqtisadiyyat			
22	İbtidai hərbi hazırlıq			
23	Fiziki təlim	2	2	2
İcbari yüklənmə		24	26	25

Azərbaycan və erməni dillərində tədris məktəbləri üçün

Sinif		4	5	6
1	Gürcü dili	3	3	3
2	Ana dili və ədəbiyyatı	8	7	6
3	Xarici dil (rus)	2	2	2
4	Xarici dil (ingilis, alman, fransız və s.)		3	3
5	Dünya tarixi			2
6	Gürcüstan tarixi		2	
7	İctimaiyyətsünaslıq			
8	Gürcüstanın dövlət və hüquqi əsasları			
9	İnformatika və hesablama texnika			
10	Riyaziyyat	5	4	4
11	Fizika			
12	Kimya			
13	Astronomiya			
14	Biologiya			1
15	Coğrafiya			1
16	Gürcüstan coğrafiyası			
17	Təbiətsünaslıq	1	1	
18	İncəsənət (təsviri incəsənət)	1	1	1
19	İncəsənət (Musiqi)	1	1	1
20	Rəsmxətt			
21	Əmək təlimi	1	1	1
22	İqtisadiyyat			
23	İbtidai hərbi hazırlıq			
24	Fiziki təlim	2	2	2
İcbari yüklənmə		24	27	27

Dərinləşdirilmiş xarici dilləri tədris edən məktəblər üçün

	Sınıf	4	5	6
1	Ana dili	7	4	3
2	Ədəbiyyat		3	3
3	Xarici dil (rus)	3	3	3
4	Xarici dil (ingilis, alman, fransız və s.)	2	3	3
5	Dünya Tarixi			2
6	Gürcüstan tarixi		2	
7	İctimaiyyətşünaslıq			
8	Gürcüstanın dövlət və hüquqi əsasları			
9	İnformatika və hesablayıcı texnika			
10	Riyaziyyat	4	4	4
11	Fizika			
12	Kimya			
13	Astronomiya			
14	Biologiya			1
15	Coğrafiya			1
16	Gürcüstan coğrafiyası			
17	Təbiətşünaslıq	1	1	
18	İncəsənət (təsviri incəsənət)	1	1	1
19	İncəsənət (Musiqi)	1	1	1
20	Rəsmxətt			
21	Əmək təlimi	1	1	1
22	İqtisadiyyat			
23	İbtidai hərbi hazırlıq			
24	Fiziki təlim	2	2	2
	İcbari yüklənmə	22	25	25

**Dərinləşdirilmiş xarici dillərin tədrisi
rus dilində tədris məktəbi üçün**

	Sınıf	4	5	6
1	Gürcü dili	3	3	3
2	Ana dili və ədəbiyyatı	9	8	6
3	Xarici dil (ingilis, alman, fransız və s.)	4	4	4
4	Dünya Tarixi			2
5	Gürcüstan tarixi		2	
6	İtimaiyyətşünaslıq			
7	Gürcüstanın dövlət və hüquqi əsasları			
8	İnformatika və hesablayıcı texnika			
9	Riyaziyyat	4	4	4
10	Fizika-Astronomiya			
11	Kimya			
13	Biologiya			2
14	Coğafiya			2
15	Gürcüstan coğrafiyası			
16	Təbiətşünaslıq	1	1	
17	İncəsənət (təsviri incəsənət)	1	1	1
18	İncəsənət (Musiqi)	1	1	1
19	Rəsmxətt			
20	Əmək təlimi	1	1	1
21	İqtisadiyyat			
22	İbtidai hərbi hazırlıq			
23	Ana dili və xarici dil üzrə əlavə saatlar			
24	Fiziki təlim	2	2	2
İcbari yüklənmə		26	27	28

- Dördüncü siniflərin saatları gürcüdilli məktəblərə aid edilmir

Maddə 2. Sərəncam dərc olunduğundan qüvvəyə minir

**Nika Qvaramia
Nazir**

